

Emotional Ambivalence in the Migration Intentions of Tehran's Youth: From the Entanglement of Conflicting Feelings to the Trauma of Decision-Making

Javad Maddahi

Assistant Professor, Department of Social Sciences Education, Farhangian University, Tehran, Iran (Corresponding Author) / j.maddahi@cfu.ac.ir

Reza Safari shali

Associate Professor, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Kharazmi University, Tehran, Iran / Reza_safaryshali@khu.ac.ir

Saeed Kabiri

Assistant Professor, Department of Social Studies Research, Institute for Cultural, Social, and Civilizational Studies, Tehran, Iran / s.kabiri@iscs.ac.ir

Abstract

In the contemporary world, migration is no longer merely a geographical relocation; it constitutes an emotional, uncertain, and identity-related process imbued with both hope and apprehension. This study examined the feelings of young people in Tehran regarding emigration from Iran, using grounded theory methodology. In-depth semi-structured interviews were conducted with 28 young residents of Tehran, selected through purposive and snowball sampling. Data analysis yielded 108 open codes, 29 subcategories, 9 main categories, and one core category. The categories included: Suspended Identity (the dilemma of staying or leaving, fear of regret); Fantasy Dreaming or Mythical Utopias (geographical psychosis); Roots of the Desire to Leave (from minor frustrations to the pursuit of an unrealized self); Commodification, Consumerism, and the Subject-Making of Economic Success; Instagram's Performative Representation of Migrant Life (reality to spectacle); Strategies (from migration regulations to withdrawing from everyday activities); and Consequences (from anxiety and excitement to uncertainty). The core category was identified as "The Problem of Youth Migration: from the Entanglement of Contradictory Emotions to the Desire for an Imagined Elsewhere." A paradigm model was developed. Findings indicate that fear, stress, and doubt are deeply embedded in decision-making about migration. For some young people, migration represents a fusion of dreams and anxieties: a movement from aspects of a dissatisfied self toward an uncertain destination, entrapping them in the dilemma of leaving or staying, and of being and becoming.

Keywords: Migration, Youth, Emotions, Affect, Decision-Making Trauma.

Social Problems of Iran, Vol. 16, No. 2, Summer 2025

Pages 227–266

2476-695X© The Author(s). Published by Kharazmi University

ISSN: 2476-6933

Extended Abstract

1. Introduction

In the contemporary world, migration is no longer merely an act of geographical relocation; rather, it represents an emotional, identity-laden, and ambivalent process shaped by both hope and apprehension. While most studies on migration have primarily approached the subject from structural, financial, economic, individual, familial, educational, or skill-based perspectives, much less attention has been paid to its deeper meanings—particularly among young people. This neglect has deprived the scholarly community of a fuller understanding of the internal motivations and complex mechanisms involved in the decision to migrate. Migration, whether through its tangible trends (migration of young people from less developed countries to developed countries) or in other ways (migration between developed countries), has been a pervasive concept in the last half century. With a little reflection, it can be said that migration, especially from less developed countries to developed countries, has become a problem and even a social problem, at least in the research literature. The present study considers its sociological mission to be to understand the emotions and meanings of migration among some young people affected by the broad structures of society, because the subject of sociology is not simply the individual; rather, it is the subject of sociology of society itself. Therefore, in this article, emphasizing the contemporary sociological approach, we have tried to set aside obvious assumptions regarding the phenomenon of migration and, by adopting an analytical stance, to find the ability to understand the meanings and feelings of young people regarding the decision to migrate or not.

2. Methodology

The present study aimed to explore how young people in Tehran perceive and emotionally experience the idea of emigration. The research employed a qualitative methodology within an interpretive paradigm, using grounded theory. Grounded theory is particularly suited to studies seeking to understand the meanings of phenomena from the perspective and lived experience of those directly engaged with them. Participants included men and women aged 18 to 40 residing in Tehran, who either intended to migrate or were in the process of doing so. Data were collected through semi-structured interviews with 28 participants, conducted via purposive sampling combined with snowball sampling. Interviews lasted on average between 55 minutes and 4 hours, in some cases extending across multiple sessions, and the overall data collection process spanned more than nine months. Among the questions raised in the interview were: What feelings do young people who are inclined to migrate in Tehran experience during this decision? What is their understanding of the migration phenomenon? What are the grounds and

reasons for the decision to migrate? What are the emotional, social, cultural, and economic consequences of this decision on them?

Theoretical saturation was achieved, and analysis followed grounded theory's coding procedures, including open, axial, and selective coding. From the data, 108 open codes, 29 subcategories, 9 main categories, and one core category emerged. The main categories included: Suspended Identity (the dilemma of staying or leaving; the trauma of correct decision-making and fear of regret); Fantasy Dreaming or Mythical Utopias (the modern dream: geographical psychosis); Roots of the Desire to Leave (from minor frustrations to the pursuit of an unrealized self); Commodification, Consumerism, and the Subject-Making of Economic Success; Instagram's Performative Representation of Migrant Life: from Reality to Spectacle; Strategies (ranging from following migration laws to quitting jobs and withdrawing from daily life); and Consequences (spanning anxiety, excitement, tension, and doubt). The core category was identified as "The Problem of Youth Migration: from the Entanglement of Contradictory Emotions to the Desire for an Imagined Elsewhere." Based on these findings, a paradigm model was developed.

3. Findings

The analysis also resonates with Heidegger's critique of modernity, suggesting that modernization—through the commodification of desires, calculative rationality, the neglect of public life, and the intensification of sensory contradictions—has shaped young people's aspirations and anxieties. The capitalist system, with its seductive imagery and promises, channels youth identities, feelings, and aspirations, producing a sense of inadequacy or incompleteness. As a result, the elevation of consumption as a marker of social and cultural life has reshaped roles, values, and everyday practices, while fostering dissatisfaction, consumerist excess, and the pursuit of distinction through luxury. In this light, migration can be understood as an expression of the modernization of dreams and aspirations. Findings reveal multiple layers of emotional contradiction surrounding migration among Tehran's youth. At the core of decision-making lies fear, doubt, stress, and unease, manifesting in profound struggles over staying or leaving. The desire to migrate in pursuit of self-realization is accompanied by hesitation and anxiety, creating an emotional-psychological conflict that is neither temporary nor superficial, but rather an ontological condition of modern youth: being trapped between leaving or staying, being and becoming. For some, the wish to migrate becomes a form of emotional torment—not physical punishment, but persistent inner rumination about what will happen if one leaves or stays. Each choice carries with it sadness, regret, and fear.

This underscores the significance of the sociology of emotions in understanding youth actions. At the very least, the study demonstrates that migration and the de-

sire to migrate among young people is not merely a geographical relocation, but a paradoxical social and emotional experience. The youth under study emerge as tragic figures caught within a narrative of contradictions, staged against a backdrop of consumerism and individualism.

4. Conclusion

To address this paradox—or to mitigate the desire for migration—several policy recommendations may be proposed: recognizing and valuing youth emotions and affect; strengthening discourses of belonging, hope, solidarity, and emotional commitment; developing educational and academic programs centered on social hope, national identity, and social cohesion; designing emotional-empowerment initiatives for youth; addressing emotional needs to reduce feelings of neglect and enhance intergenerational dialogue; and fostering cultural policies that strengthen national pride and belonging through media and cultural programs that present positive, hopeful, and empowering images of youth and local achievements. This is where the sociology of emotions and feelings plays an important role in understanding the actions of young people. The emotional-emotional study of migration in the present article shows, at least in its minimal function, that migration and the desire for it among young people is not just a movement from one place to another and relocation; it is rather a paradox of feeling and social living. Here, the young person under study has become a tragic figure in a scenario of contradictions that is displayed on the stage of a consumerist and individualistic life. Therefore, in order to manage this paradox or fundamentally reduce the desire for youth migration, several policy recommendations can be proposed, for example: Correctly recognizing the emotions and feelings of youth and believing in the importance of this issue; Strengthening the discourse of belonging, hope, solidarity, and emotional commitment among youth; Designing and creating educational, scientific programs, student and university curricula centered on social hope, belonging to national identity, and strengthening the discourse of cohesion and social capital; Creating programs for the emotional empowerment of youth and adolescents, emotional resilience, and creating hopeful and identity-building meanings; Paying attention to the emotional needs of youth, reducing the feeling of being ignored, and strengthening intergenerational dialogues; Creating cultural policies to strengthen national-emotional pride and pride through media-cultural programs to develop a positive, hopeful, vibrant, future-building, and calming image; An emotional-sentimental display of indigenous heroic youth, proud indigenous capacities, identification of the unique capacities of national belonging, and movement towards the importance of finding emotional attachment to identity.

Keywords: Migration, Youth, Emotions, Affect, Decision-Making Trauma.

دوگانگی عاطفی در قصد مهاجرت جوانان تهرانی: از درهم‌تنیدگی احساسات متناقض تا ترومای تصمیم‌گیری

جواد مداحی^۱ رضا صفری شالی^۲ سعید کبری^۳

چکیده

در جهان معاصر، دیگر مهاجرت تنها یک کنش بر پایه نقل مکان جغرافیایی نیست، بلکه فرایندی احساسی، تردیدبرانگیز، هویتی و توأمان با بیم‌و امید است. هدف پژوهش حاضر، بازنمایی احساسات جوانان متمایل به مهاجرت در شهر تهران بود که با روش‌شناسی کیفی و روش نظریه زمینه‌ای انجام شد. به این منظور، با ۲۸ جوان در شهر تهران که با روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله‌برفی انتخاب شده بودند، مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته انجام شد. در مرحله تحلیل داده‌ها، ۱۰۸ کد باز، ۲۹ مقوله فرعی، ۹ مقوله اصلی و یک مقوله هسته از خلال نظام کدگذاری داده‌ها استخراج شد: هویت معلق، (متناقض ماندن یا رفتن: ترومای تصمیم‌گیری صحیح و ترس از پشیمانی)، رؤیاسازی‌های فانتزی یا ناکجاآبادهای افسانه‌ای، (رؤیای مدرن: روان‌پریشی جغرافیایی)، (ریشه آغاز میل به رفتن: از سرخوردگی‌های کوچک تا میل به ساختن خود تحقق نیافته)، کالاوارگی، مصرف‌گرایی و سوزده‌سازی موفقیت اقتصادی، (جلوه نمایشی اینستاگرام از زندگی مهاجران: از واقعیت تا نمایش)، استراتژی‌ها: از پیگیری قوانین مهاجرتی تا ترک شغل و عدم فعالیت‌های روزمره، پیامدها: از اضطراب و هیجان تا تنش و تردید. همچنین، «مسئله مهاجرت جوانان: از درهم‌تنیدگی احساسات متناقض تا میل و تردید برای ناکجاآباد» به عنوان مقوله هسته انتخاب شد و در نهایت مدل پارادایمی مستخرج از داده‌ها تنظیم شد. یافته‌ها بر این دلالت دارند که در کُنه تصمیم‌گیری جوانان به مهاجرت، ترس، تردید، استرس و تشویش خانه کرده است؛ این کشمکش عاطفی-هیجانی، چیزی بیش از یک احساس موقت و مقطعی است. بر اساس یافته‌های پژوهش می‌توان این‌گونه تبیین نمود که مهاجرت، برای برخی از جوانان مورد مطالعه در شهر تهران، ملغمه‌ای از رؤیاها و اضطراب‌ها و حرکت از ابعاد من ناراضی به مقصدی پُرچالش و مبهم است؛ نشانی از یک وضعیت و فرایندی دوگانه در جوان عصر جدید که او را در تله رفتن یا نرفتن، و بودن و شدن گرفتار کرده است.

کلیدواژگان: مهاجرت، جوانان، احساسات، عواطف، ترومای تصمیم‌گیری.

۱. استادیار گروه آموزش علوم اجتماعی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسنده مسئول) / j.maddahi@cfu.ac.ir

۲. دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران / Reza_safaryshali@khu.ac.ir

۳. استادیار گروه پژوهشی مطالعات اجتماعی، پژوهشگاه مطالعات فرهنگی، اجتماعی و تمدنی، تهران، ایران / s.kabiri@iscs.ac.ir

۱. مقدمه و بیان مسئله

نگرش قرن بیست و یکمی به احساسات، یادآور تناقض‌های زیاد بشر عصر پسامدرن در دوگانه‌های ترس و شوق، موفقیت و شکست، رفتن یا نرفتن و تردیدهای فرم‌های زیستن است. هرچند مقوله مهاجرت در بستر زیست اجتماعی-فرهنگی و ادبیات پژوهشی جامعه‌شناختی حضوری مستمر دارد؛ اما کم‌تر توجهی به فهم معانی و احساسات افراد درگیر این موضوع شده است. به نظر می‌رسد در جهان جدید، دیگر مهاجرت تنها یک کنش، بر پایه نقل مکان جغرافیایی نیست؛ بلکه فرایندی احساسی، تردیدبرانگیز، هویتی و توأمان با بیم و امید است.

در شرایطی که پژوهش‌های حوزه مهاجرت به‌طور عمده از دریچه‌های ساختاری، مالی یا اقتصادی، فردی یا خانوادگی، تحصیلی یا مهارتی به این موضوع پرداخته‌اند؛ اما به معناهای انضمامی این تصمیم، به‌ویژه در میان جوانان کم‌تر توجهی شده است. این کم‌توجهی پژوهشی، جامعه علمی را از فهم و کشف عمیق‌تری از انگیزه‌های درونی و سازوکارهای پیچیده افراد در این مسیر محروم ساخته است. مهاجرت، ازجاکندگی، جهانی شدن هویت، فردی شدن و امیال جدید، کسب رضایت در حد بی‌نهایت و التذاذ، مسائل شغلی و مالی، احساس محرومیت یا رؤیایپردازی، دوگانه‌های موفقیت و شکست، همه‌وهمه مفاهیم روزگار معاصرند که گویی پیوندی گریزنایپذیر با زیست اجتماعی بشر عصر پسامدرن دارند.

فهم موضوع مهاجرت، خارج از کلیشه‌های نگارشی مقاله می‌بایست با مروری بر پدیدارشناسی زندگی روزمره جوانان آغاز شود. با نگاهی به روایت‌های جوانان از مهاجرت در پژوهش‌های مختلف بین‌المللی و داخلی، می‌توان به احساسات و تلاش‌های فردی برای اختصاص مجدد معنا و مفهوم به زیستن، دال بر جهان‌های فردی، همزیستی در کنار یکدیگر درون شهرهای جهانی، رهاشدن از گفتمان‌های نمادین و بومی و درعین حال مشارکت در جریان‌های جهانی هستند. در حقیقت با رنگ و بوی تحلیلی دیدن مهاجرت جوانان، به نظر می‌رسد روایت‌های مهاجرت، حاکی از فرایندهایی است که به مثابه متمم‌هایی بر فرایندهای جهانی شدن فرهنگ و هویت استوار است. امر اجتماعی محلی، فضاهای نمادین زیستن و قلمروهای باثبات مکانی گویی دچار چالش‌های جدی شده و جوان معاصر را غرق در دریای مکان‌مندی در ابعاد جهانی کرده است. مهاجرت، چه با روندهای ملموس آن (مهاجرت جوانان از کشورهای کم‌تر توسعه‌یافته به کشورهای توسعه‌یافته) و چه به طرق دیگر (مهاجرت بین کشورهای توسعه‌یافته) مفهومی فراگیر در نیم قرن اخیر است.

با کمی تأمل شاید بتوان گفت مهاجرت به ویژه از کشورهای کم تر توسعه یافته به کشورهای توسعه یافته، دست کم در ادبیات پژوهشی تبدیل به مسئله و حتی آسیبی اجتماعی شده است (کودو^۱، ۲۰۲۵؛ روی هویجسمانز^۲، ۲۰۲۵؛ اوکایر^۳، ۲۰۲۵؛ جردن و همکاران^۴، ۲۰۲۵؛ نوبخت و رستمعلی زاده، ۱۴۰۲؛ عبدمولایی و همکاران، ۱۴۰۰؛ ودادهیر و اشراقی، ۱۳۹۸؛ طاهری دمنه و کاظمی، ۱۳۹۷؛ شهریاری پور و همکاران، ۱۳۹۶؛ قاضی نژاد و خانی اوشانی، ۱۳۹۶).

آمار جهانی مهاجرت حکایت از آمار بالای مهاجران در جهان دارد. تعداد مهاجران بین المللی در تمام مناطق جهان به گزارش سازمان ملل افزایش یافته است؛ اما در اروپا و آسیا نسبت به سایر مناطق، افزایش بیشتری داشته و تبدیل به چالشی واقعی شده است. برآورد جهانی فعلی این است که در سال ۲۰۲۰ حدود ۲۸۱ میلیون مهاجر بین المللی در جهان وجود داشته است که معادل ۳٫۶٪ از جمعیت جهان است.

مهاجرت اما در ایران به ویژه در دهه اخیر به نظر تبدیل به مسئله ای اجتماعی شده است. مسئله ای که بخش قابل توجهی از مسئولین به آن پرداخته، در مورد آن صحبت می کنند، بارها لزوم پیشگیری از مهاجرت نخبگان در رسانه و فضای علمی و سیاست گذاری طرح شده و باور به حل آن دارند. به عنوان مثال بارها در خبرگزاری های مختلف از مهاجرت پزشکان، پرستاران و کادر پزشکی خبرهایی منتشر می شود. در دی ماه ۱۴۰۳ وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در اختتامیه همایش «مهاجرت نخبگان علمی در ایران امروز»، مهاجرت نخبگان را یک سرمایه سوزی برای کشور دانست و آن را این گونه بیان کرد «این سرمایه سوزی شاید قابل محاسبه مادی و علمی نباشد اما به معنی ازدست رفتن ژنتیک برتر کشور است. در حوزه پزشکی افراد بسیاری هستند که کار مشخص، معین و خوبی دارند و در علم و عمل هم رتبه استادی دارند اما مهاجرت می کنند»^۵.

به نظر می رسد با پیدایش بارقه های فرهنگی-زیستی مدرنیته در شهر تهران، محل وقوع فرایندهای هویتی، احساسی و زیستی به حیات درونی جوانان منتقل می شود. به نظر می رسد در برخی جوانان، همین که پیوندهای احساسی-عاطفی، گروهی، جمعی و خانوادگی به ویژه در شهر تهران سست می شوند، بین عقاید، تعلقات جمعی، دل بستگی مکانی و تعلق

1. Kudo

2. Huijsmans

3. Okyere

4. Jordan et al.

5. <https://www.irna.ir/news/85708597/>

جغرافیایی آنان فاصله می‌افتد و همین امر آنان را بر آن می‌دارد تا فارغ از عقاید عرفی و مستقل از چهارچوب‌های آیینی-اجتماعی آن‌ها، جامعه، زیست‌جهان، هبیتاس (عادت‌واره) و دل‌بستگی‌های خود را از نو بسازند. شاید نتیجه این نمود بورژوازی فرهنگی در شهر تهران، بر ساخت مفهوم زیست مکانی جدید، توأمان احساسات متناقض باشد. زیست‌مکان متعارضی که پیامد مهاجرت بوده؛ تعارضی همیشگی میان خودانگیختگی و نظم، میل به فردیت و ازخودبیگانگی، کنش و بی‌کنشی، فعالی و منفعلی است.

بدین قرار پدیده مهاجرت جوانان به مثابه کنشی عاطفی و متعارض، به صورت مسئله‌ای پُرمناقشه درآمده که ابعاد مورد کاوشی دارد. پژوهش حاضر رسالت جامعه‌شناختی خود را در پرداختن به فهم عواطف و معانی مهاجرت در میان برخی جوانان متأثر از ساختارهای پهن‌دامنه جامعه می‌داند؛ زیرا موضوع جامعه‌شناسی صرفاً فرد نیست؛ بلکه موضوع جامعه‌شناسی خود جامعه است. بنابراین در این مقاله با تأکید بر رویکرد جامعه‌شناسی معاصر سعی شده تا مفروضات بدیهی در رابطه با پدیده مهاجرت کنار زده و با اتخاذ موضعی تحلیلی، توانایی فهم معانی و احساسات جوانان نسبت به تصمیم‌گیری برای مهاجرت یا عدم آن را پیدا کنیم.

۲. چهارچوب مفهومی

مهاجرت صرفاً یک تصمیم عقلانی-اقتصادی نیست؛ بلکه عمیقاً عاطفی است و با اشتیاق، ترس، گناه، شرم و امید گره خورده است. جامعه‌شناسی احساسات و روان‌شناسی اجتماعی عواطف، ابزارهای مهمی را برای تفسیر این چشم‌اندازهای عاطفی فراهم می‌کنند. قصد مهاجرت اغلب نه تنها از محدودیت‌های ساختاری، بلکه از ناهماهنگی عاطفی که افراد بین آرزوها و واقعیت‌های زندگی خود تجربه می‌کنند نیز ناشی می‌شود (ترنر^۲، ۲۰۰۷). همان‌طور که افراد احساسات پیچیده مربوط به هویت، مکان و آینده را مورد بحث قرار می‌دهند، تصمیمات آن‌ها با معانی عاطفی شخصی و اجتماعی ساخته شده، آغشته می‌شود. ترنر (۲۰۰۷) به درستی بر این نکته تأکید دارد که قصد مهاجرت تنها از محدودیت‌های ساختاری ناشی نمی‌شود، بلکه ریشه در ناهماهنگی عاطفی میان آرزوها و واقعیت‌های زیسته دارد.

1. Emotional dissonance

2. Turner

در همین زمینه، مطالعه سانجاک و همکاران (۲۰۲۳) بر روی دانشجویان پزشکی در ترکیه نشان داد که فشارهای روانی همچون استرس و افسردگی، نه صرفاً پدیده‌هایی روان‌شناختی بلکه تجربه‌هایی عاطفی‌اند که محرک میل به مهاجرت هستند. این احساسات نشان می‌دهند که مهاجرت برای بسیاری نه راه‌حلی عقلانی، بلکه نوعی پناهگاه عاطفی است. یکی از ایده‌های اساسی، مفهوم آرلی هاکشیلد^۱ (۱۹۷۹، ۱۹۸۳) از قوانین احساسی و مدیریت عواطف^۲ است که فرض می‌کند جوامع، هنجارهایی را در مورد چگونگی احساس افراد در زمینه‌های خاص ایجاد می‌کنند. در زمینه‌های مهاجرت، این هنجارها ممکن است وفاداری، فداکاری یا انعطاف‌پذیری را تجویز کنند - که افراد را به سرکوب ناامیدی، یا حتی جاه‌طلبی سوق می‌دهد تا با انتظارات خانوادگی یا اجتماعی-فرهنگی مطابقت داشته باشند.

برای مثال، مهاجران مشتاق ممکن است به خاطر تمایل به ترک والدین مسن خود احساس گناه کنند، یا به خاطر «ترک» کشورشان در طول بحران احساس شرم کنند - احساساتی که به جای فردی بودن، از نظر اجتماعی مشروط هستند. احساسات پیش‌بینی‌کننده^۳، مانند امید یا ترس از آینده، نیز نقش تعیین‌کننده‌ای در قصد مهاجرت دارند. برشه و همکاران (۲۰۲۵) در پژوهش خود به‌طور خاص نشان دادند که احساس ناامیدی در میان دانشجویان پرستاری، به یک میل پُررنگ برای ترک کشور منجر می‌شود. این احساس ناامیدی نه فقط نتیجه یک تجربه فردی، بلکه بازتابی از خلق و خوی عمومی جامعه است که از طریق رسانه‌ها، گفت‌وگوهای روزمره و تجربه‌های زیسته منتقل می‌شود.

الستر^۴ (۲۰۰۹) و فریجدا^۵ (۱۹۸۶) تأکید می‌کنند که افراد نه تنها با ناراحتی‌های فعلی، بلکه با شبیه‌سازی‌های عاطفی از نتایج آینده نیز انگیزه می‌گیرند. برای مهاجران، این ممکن است به معنای تحمل سختی‌های فعلی به امید امنیت، عزت یا فرصت در جای دیگر باشد؛ بنابراین، مهاجرت نه تنها توسط محرومیت ساختاری، بلکه توسط آینده‌ای که از نظر احساسی تصور می‌شود، هدایت می‌شود. به‌زعم فریجدا (۱۹۸۶) و الستر (۱۹۹۹)، انسان‌ها نه فقط با دردهای فعلی، بلکه با شبیه‌سازی عاطفی آینده انگیزه می‌گیرند.

1. Arlie Hochschild

2. Feeling rules and emotion management

3. Anticipatory emotions

4. Elster

5. Frijda

مهاجرت اغلب نتیجه امید به آینده‌ای بهتر یا ترس از تداوم شرایط موجود است. مندس-اریکو (۲۰۱۷) نیز نشان داد که نارضایتی اقتصادی به تنهایی محرک مهاجرت نیست، بلکه زمانی که با احساس بی‌عدالتی و تحقیر اجتماعی همراه می‌شود، تبدیل به یک بحران عاطفی می‌گردد که مهاجرت را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. به گفته ریم^۱ (۲۰۰۹)، تجربیات عاطفی اغلب به عنوان نوعی معنا سازی با افراد مورد اعتماد به اشتراک گذاشته می‌شوند. افرادی که به مهاجرت فکر می‌کنند، اغلب به همسالان، خانواده یا جوامع آنلاین اعتماد می‌کنند که ممکن است احساسات آن‌ها را تقویت، تسکین یا تنظیم مجدد کند. این تعاملات نه تنها بر این که آیا فرد مهاجرت می‌کند یا خیر، بلکه بر نحوه احساس آن‌ها در مورد آن تصمیم - چه توانمند، گناهکار، امیدوار یا بیگانه- نیز تأثیر می‌گذارد.

به عبارت دیگر، اشتراک گذاری اجتماعی احساسات، بر اساس دیدگاه ریم (۲۰۰۹)، سازوکاری مهم در معنا سازی تجربیات عاطفی مهاجرت است. افراد پیش از تصمیم گیری برای مهاجرت، به شبکه‌های دوستان، خانواده یا جوامع آنلاین رجوع می‌کنند تا احساسات خود را بیان کرده، تأیید یا تعدیل کنند. این اشتراک گذاری نه تنها تصمیم به مهاجرت را تقویت یا تضعیف می‌کند، بلکه معنای احساسی آن را نیز شکل می‌دهد. افراد از این طریق احساس مشروعیت، قدرت، گناه یا دلگرمی نسبت به تصمیم خود کسب می‌کنند.

در پژوهش گارسیا و کوزا (۲۰۲۰)، همین اشتراک گذاری احساسی در گروه‌های مجازی مهاجران، نقش مهمی در کاهش اضطراب و تقویت تصمیم مهاجرت ایفا کرده است. در نهایت، مفهوم جوامع عاطفی^۲ (روزنوین^۳، ۲۰۰۶) دریچه‌ای برای درک چگونگی تولید هنجارهای عاطفی مشترک توسط گروه‌ها، از جمله شبکه‌های دیاسپورا یا انجمن‌های مهاجران، فراهم می‌کند. این جوامع آنچه را که یک احساس «عادی» نسبت به خانه یا خارج از کشور تلقی می‌شود، شکل می‌دهند و برای ترک یا ماندن، اعتبار عاطفی ارائه می‌دهند. برای بسیاری، پیوستن به یک جامعه عاطفی از مهاجران دیگر - به صورت مجازی یا فیزیکی - یک لنگر عاطفی جدید ارائه می‌دهد که جایگزین یا رقیب پیوندهای عاطفی با سرزمین مادری می‌شود.

1. Rimé

2. Emotional communities

3. Rosenwein

۳. پیشینه تجربی

تمایل و قصد مهاجرت، فراتر از یک تصمیم منطقی و اقتصادی، پدیده‌ای پیچیده و سرشار از احساسات، اضطراب‌ها و امیدهای فردی و جمعی است. در حوزه جامعه‌شناسی احساسات، این پدیده را می‌توان به عنوان مسیری پُر از نوسانات عاطفی، از امید به آینده‌ای بهتر تا ناامیدی و افسردگی، فهمید و تحلیل کرد. غالب پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه مهاجرت در زمینه‌های بررسی عوامل و انگیزه‌های اقتصادی و مالی است و محدود پژوهش‌هایی پیدا می‌شود که با روش‌های کیفی به دنبال فهم معنای مهاجرت و احساسات جوانان نسبت به این موضوع باشند. در ادامه به برخی از مهم‌ترین این مطالعات متناسب با سؤالات تحقیق اشاره می‌شود.

در مشور غنا، کواتنگ-یبوا^۱ (۲۰۲۵) پژوهشی را با عنوان «رؤیاهای، پیشگویی‌ها و شهود مهاجرتی: دین تجربی در آرزوهای مهاجرت غنائی‌ها» به انجام رساندند و دیدگاه‌های سنتی در مورد مهاجرت مبنی بر این‌که تصمیمات مهاجرت صرفاً توسط انتخاب‌ها و اهداف اقتصادی-منطقی یا عوامل فشار و کشش خارجی هدایت می‌شوند را به چالش کشیده و نقد کردند. همچنین این پژوهش درک ما از آرزوهای مهاجرت را به عنوان بخش جدایی‌ناپذیر از شخصیت و هویت، نه سودمندی مکانی، تغییر می‌دهد. این پژوهش با جلب توجه به نیروهای تخیلی و تجربی دین، فصل جدیدی را در مورد علت‌های روان‌شناختی و عاطفی مهاجرت که اغلب نادیده گرفته می‌شوند و پیامدهای مهمی برای سیاست‌گذاری دارند، می‌گشاید.

برشه^۲ و همکاران (۲۰۲۵) نیز ناامیدی را به عنوان نیرویی قدرتمند و عاطفی می‌بینند که قصد مهاجرت را در میان دانشجویان پرستاری ترکیه تحریک می‌کند. ناامیدی نسبت به آینده، در قالب حس فقدان امید و ناچاری، همچون سنگینی بر دل این جوانان سنگینی می‌کند و آن‌ها را وادار می‌سازد تا برای دست‌یابی به شرایط بهتر زندگی، تصمیم به مهاجرت بگیرند.

جردن و همکاران^۳ (۲۰۲۵) در کشور فیلیپین و اندونزی در پژوهشی به واکاوی نقش تجربه مهاجرت والدین بر آرزوهای مهاجرت در میان جوانان پرداخته و نشان دادند که ارتباط قوی

1. Kwateng-Yeboah

2. Berşe

3. Jordan et al.

بین مهاجرت طولانی مدت پدران و آرزوهای مهاجرت جوانان وجود دارد، اما تفاوت‌های جنسیتی فقط در اندونزی وجود دارد. تأثیر تجربیات زندگی از مهاجرت والدین بر آرزوهای مهاجرت فعلی جوانان هم به این بستگی دارد که کدام والدین مهاجرت می‌کنند و هم به تجربیات تجمعی مهاجرت آن‌ها. روایت‌های جوانان، ماهیت جنسیتی آرزوهای مهاجرت را بیشتر روشن می‌کند و سیالیت و جایگیری آن‌ها در زیرساخت‌های گسترده‌تر حمل‌ونقل را برجسته می‌سازد.

همچنین کودو (۲۰۲۵) در پژوهشی به دنبال بررسی وضعیت هویت احساسی مهاجرت جوانان مسلمان ژاپنی-پاکستانی بود. این پژوهش بر اساس یک مطالعه طولی، مسیرهای مهاجرت واگرا و مذاکرات هویت پس از بازگشت را در میان جوانان مسلمان ژاپنی-پاکستانی بررسی کرد. روایت‌های نمونه‌های پژوهش نشان داد که چگونه تلاقی نژادپرستی، مذهب و جنسیت، احساس بیگانگی و سایر پویایی‌های عاطفی را در میان جوانان مهاجر برمی‌انگیزد. این جوانان با پاسخ فعال به چنین چالش‌هایی، با بهره‌گیری از منابع حاصل از سفرهای مهاجرت چندملیتی خود، ذهنیت‌های جدیدی را شکل می‌دهند.

ویتاکر و همکاران^۱ (۲۰۲۵) پژوهش خود را باهدف پیش‌بینی‌کننده‌های مهاجرت و روان‌شناختی سلامت عاطفی و جسمی کودک در میان نمونه‌ای از مادران پناهنده به انجام رساندند. یافته‌ها نشان داد که هر دو متغیر مهاجرتی و روانی-اجتماعی، پیش‌بینی‌کننده سلامت عاطفی و جسمی بودند. همچنین در بُعد عاطفی-احساسی عوامل استرس‌زای مهاجرتی و احساسات منفی نسبت به مهاجرت، با پیامدهای منفی سلامت کودک مرتبط هستند.

در عراق، پژوهش موسی صبطی و سری رامالو^۲ (۲۰۲۴) نیز نقش واسطه‌ای پریشانی روان‌شناختی را در ارتباط میان فشارهای اقتصادی-سیاسی و قصد مهاجرت برجسته می‌کند. پریشانی روانی نه فقط یک متغیر خشک بلکه موجی از احساسات پیچیده‌ای است که همچون طوفانی درونی، فرد را از آرامش دور و به جست‌وجوی فرار از شرایط موجود وادار می‌کند. احساس ناتوانی، سردرگمی و اشاره‌ای روانی که از بی‌ثباتی اقتصادی و فساد سرچشمه می‌گیرند، دلایلی هستند که نمی‌توان به راحتی از آن‌ها گذشت و در نهایت سبب می‌شوند فرد دل به دریا زده و مهاجرت را تنها راه‌رایی ببیند.

1. Whitaker et al.

2. Mousa Sabti & Sri Ramalu

مطالعهٔ سانجاک^۱ و همکاران (۲۰۲۳) که در بین دانشجویان پزشکی بالینی ترکیه انجام شد، نشان داد که افسردگی و استرس نه فقط متغیرهای روان شناختی بلکه بار عاطفی سنگینی هستند که تمایل به مهاجرت را شعله‌ور می‌کنند. هنگامی که دانشجویان در معرض فشارهای روانی قرار می‌گیرند، اضطراب‌های عمیق و ترس از آینده‌ای مبهم، هم‌زمان با حس ناامیدی، آن‌ها را به سمت جست‌وجوی پناهگاهی در مهاجرت سوق می‌دهد. از سوی دیگر، ویژگی‌هایی مانند گشودگی نسبت به تجربه و حتی احساس تنهایی ناشی از پایین بودن توافق‌پذیری، بخشی از بار هیجانی تصمیم به ترک وطن است.

هوانگ ورن^۲ (۲۰۲۳) با بررسی دانشجویان بین‌المللی چینی در آمریکا، به اهمیت هویت‌های چندلایه و پیچیده در فرآیند مهاجرت توجه کرده‌اند. دانشجویان در مواجهه با بحران‌های ژئوپلیتیکی و همه‌گیری کرونا، احساس ناامنی و عدم قطعیت را به صورت ملموسی تجربه می‌کنند؛ احساساتی که هم ترس از دست دادن فرصت‌ها و هم امید به سازگاری و موفقیت را در خود جای داده‌اند. این آمیخته احساسات، مهاجرت را به فرآیندی پویا، پُر از هیجان‌های متضاد تبدیل می‌کند.

هوشوسکی^۳ و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای روی دانشجویان اوکراینی با تمایل مهاجرت، بر نقش احساسات منفی عمیقی چون ناکامی، فرسودگی هیجانی و بی‌ثباتی روانی تأکید دارند که ریشه در محرومیت‌های اقتصادی و بحران‌های سیاسی دارند. این احساسات ناامیدی و بی‌ثباتی، فضای روانی مهاجران بالقوه را پُر از اضطراب و دلهره می‌کند؛ اما هم‌زمان منابع حمایتی مانند حمایت‌های خانوادگی و اجتماعی به عنوان «کفش‌های نجات» عمل می‌کنند که فرد را در مواجهه با این امواج سهمگین عاطفی مقاوم می‌سازند.

پتیت و مندس-اریکو^۴ (۲۰۱۷) با تأکید بر نقش ادراکات و باورها، نشان داد که نارضایتی اقتصادی تنها یک عامل عینی نیست؛ بلکه احساس عدم تحقق عدالت اجتماعی و محدودیت‌های فرصت‌ها، بار عاطفی و روانی شدیدی ایجاد می‌کند که قصد مهاجرت را شکل می‌دهد. احساس بی‌عدالتی و محرومیت، همانند آتشی درونی، میل به ترک کشور و یافتن فضای بهتر را در جوانان می‌افروزد.

1. Sancak

2. Huang, W., & Ren, J.

3. Hoshovsky

4. Mé ndez-Errico, L.

اوترچشنکو و پوپوا^۱ (۲۰۱۴) در مطالعه‌ای اروپایی، رضایت یا نارضایتی از زندگی را به عنوان میانجی اصلی در قصد مهاجرت معرفی کردند. وقتی فرد از زندگی‌اش رضایت ندارد، احساس ناخوشایندی مانند سرخوردگی و تنهایی بر او غلبه می‌کند که به تدریج آرزو برای جست‌وجوی دنیایی بهتر و رهایی از اسارت روزمرگی را در دلش برمی‌انگیزد.

مندز^۲ (۲۰۲۰) نیز تأکید دارد که برداشت‌ها و باورهای فردی، به‌ویژه احساس تبعیض یا محرومیت، نقش کلیدی در شعله‌ورکردن احساسات منفی و درنهایت تصمیم به مهاجرت دارند. این باورها، همچون آینه‌ای هستند که واقعیت‌های اجتماعی را به شکلی عاطفی بازتاب می‌دهند و راه را برای امید به آینده‌ای بهتر یا شکست در آن باز می‌کنند.

در ایران اما به مهاجرت کم‌تر از نگاه جامعه‌شناسی احساسات پرداخته شده است. ملک پور و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود به دنبال بررسی ریشه‌ها و راهکارهای مسئله مهاجرت نخبگان در ایران بودند. تحلیل داده‌ها به استخراج سه مقوله اصلی شامل علل مهاجرت نخبگان با ۲ زیرمقوله عوامل دافعه کشورهای مبدأ و عوامل جاذبه کشورهای مقصد، پیامدهای مهاجرت نخبگان با ۲ زیرمقوله تهدیدها و فرصت‌های مهاجرت نخبگان، راهکارهای مهاجرت نخبگان با ۶ زیرمقوله شناخت دقیق مسئله، اصلاح نظام پرورش و حمایت از نخبگان، استقرار و تقویت نظام نوآوری، اصلاح نظام اداری و شایسته‌سالاری، ارتقای جایگاه و حفظ کرامت نیروی انسانی، عهد سیاست‌گذاران کلان منجر شد. نتایج همچنین نشان داد نخبگان به دلیل مسائل دافعه در کشور و جاذبه‌های زیاد در کشور مقصد به مهاجرت گرایش پیدا کرده‌اند.

رضایی و صادقی (۱۴۰۰) پژوهش خود را بر تحلیل تمایل ایرانی‌ها به مهاجرت و عوامل تعیین‌کننده آن در سطح ملی قرار دادند. بر این اساس، هدف از این پژوهش، سنجش تمایل ایرانی‌ها به مهاجرت از کشور و عوامل مؤثر بر آن با استفاده از تحلیل ثانویه داده‌های خرد پیمایش ملی سرمایه اجتماعی با تعداد نمونه ۱۴,۲۰۰ نفر ساکن در مناطق شهری و روستایی ایران بود. نتایج پژوهش نشان داد که حدود یک چهارم پاسخگویان میل به مهاجرت از ایران دارند. افرادی که در سودای مهاجرت از ایران هستند اغلب مرد، مجرد، جوان، تحصیل‌کرده دانشگاهی، با رضایت اجتماعی پایین، متعلق به طبقه اجتماعی متوسط و بالا و ساکن در شهرهای بزرگ هستند. از این رو، اغلب افراد دارای میل مهاجرت را افراد تحصیل‌کرده، ماهر

1. Otrachshenko, V., & Popova, O.

2. Méndez, L.

و متخصص تشکیل می دهند؛ بنابراین، سودای مهاجرت در میان ذهنیت ایرانی ها، -به ویژه نسل جوان- شکل گرفته و این وضعیت، می تواند منجر به افزایش حجم مهاجرت های بین المللی از کشور شود.

عبدمولایی و همکاران (۱۴۰۰) نیز در مطالعه ای به بررسی کیفی بسترها و زمینه های مهاجرت بازگشتی اعضای هیئت علمی در شهر تهران پرداختند. یافته ها مبین آن است که عوامل علی مهاجرت بازگشتی اساتید شامل عوامل اقتصادی (کمبودهای معیشتی-رفاهی با توجه به وضعیت درآمدی فرد در خارج از کشور، مخارج بالای زندگی)، عوامل اجتماعی (احساس نابرابری اجتماعی، وضعیت مبهم اشتغال، احساس سرخوردگی و فقدان سرمایه اجتماعی) و عوامل فردی-انگیزشی و اخلاقی (تعلق و وابستگی به خانواده و دغدغه اعتلای علمی کشور) هستند. در کنار عوامل نامبرده، عوامل زمینه ای شامل عوامل روان شناختی (مشکلات روحی-روانی و تعلقات عاطفی فرد) و عوامل شغلی-علمی (امکان اشتغال و دافعه های شغلی)، به همراه عوامل مداخله گری چون عدم بنیه مالی و نیز سیاست گذاری ها (مهاجرتی و شغلی) در بروز این پدیده، ایفای نقش می نمایند.

ودادهیر و اشراقی (۱۳۹۸) در پژوهش خود به دنبال فهم گرایش به مهاجرت به خارج در جامعه پزشکی از طریق مطالعه کیفی بودند. نتایج حاکی از آن است که پزشکان و پیراپزشکان به دلیل مسائل دافعه در کشور و جاذبه های زیاد در کشور مقصد به مهاجرت گرایش پیدا کرده اند. همچنین، طاهری دمنه و کاظمی (۱۳۹۷) تمایل به مهاجرت در بین جوانان با تمرکز بر تصویر از آینده را بررسی کرده اند. یافته های پژوهش نشان داد که نظریه های تشریح کننده مهاجرت، اغلب بر روی مسائل اقتصاد کلان و نظریه های نیازهای فردی توسعه پیدا کرده اند. درحالی که اگر مهاجرت یا تمایل به آن را تصمیمی برای اقدام بدانیم، قاعدتاً این تصمیم برآمده از تصویر یا تصاویری از آینده است. مهاجرت به این منظور صورت می گیرد که تصویری مطلوب از یک آینده محقق یا از تحقق تصویری نامطلوب جلوگیری شود.

وجه تمایز پژوهش حاضر، تحلیل مهاجرت از منظر جامعه شناسی احساسات و عواطف است. در یک جمع بندی کلی می بایست اشاره نمود که تمایل و قصد مهاجرت، فرآیندی پیچیده و سرشار از احساسات و هیجان های متنوع است که ریشه در تجربه های فردی و شرایط ساختاری دارد. جامعه شناسی احساسات به ما این امکان را می دهد که پشت پرده تصمیم های مهاجرتی را بهتر بفهمیم؛ این که چگونه عواطف و هیجانات نه فقط پیامد بلکه موتور محرکه رفتارهای اجتماعی بزرگ و تغییرات جمعی هستند.

همچنین می‌توان گفت با نگاه تحلیلی به پیشینه‌های اشاره‌شده می‌توان به اهمیت مسئله مهاجرت در ابعاد جهانی آن پی بُرد. پیشینه‌های پژوهش به‌درستی به زمینه‌ها و علل این موضوع پرداخته و می‌توانند در نوع نگاه، سطح تحلیل و هدایت پژوهش اثرگذار باشند. باوجوداین، با توجه به افزایش مهاجرت به‌ویژه در جوانان، می‌بایست پژوهش‌های جامعه‌شناسی به رسالت خود یعنی نگاه موشکافانه پرداخته و موضوع مهاجرت را با رویکردی مبتنی بر معانی، احساسات و کاوشی عمیق پیگیری کنند. زندگی جوانان و انگیزه‌های انتخاب فرم‌های زیستن در جهان مدرن در قیاس سال‌های گذشته و حتی در نتایج پژوهش‌های پیشین متغیرتر، سریع‌تر و مقتضیات آن بیشتر و بیشتر شده است. نقش‌ها، علایق، اولویت‌های زیادی در حال گسترش است که جا دارد ابتدا از معنی و انگیزه‌های عاطفی افراد برای این تصمیم پرده‌برداری کرد.

۴. روش‌شناسی

هدف این مطالعه، درک فهم و تفسیر جوانان از مهاجرت بود. به همین دلیل پارادایم تفسیری برای انجام این پژوهش انتخاب و از روش نظریه زمینه‌ای (گراندد تئوری) استفاده شد. این روش در مواردی به کار می‌رود که پژوهشگر علاقه‌مند به فهم معنای پدیده از نگاه و تجربه کسانی است که درگیر آن‌اند؛ بنابراین پژوهش‌گران کیفی زمانی از این روش استفاده می‌کنند که می‌خواهند بفهمند: مردم چه تفسیری از تجربه خود دارند؟ چگونه جهان خود را می‌سازند؟ چه برداشتی از تجربه خود دارند؟

مشارکت‌کنندگان این پژوهش، جوانان ۱۸ تا ۴۰ سال ساکن شهر تهران بودند که یا تمایل به مهاجرت داشتند و یا در حال اقدام برای مهاجرت بودند. اگرچه سازمان بهداشت جهانی سن جوانی را از ۱۵ تا ۲۴ سال می‌داند یا در مرکز رصد جمعیت سازمان ثبت‌احوال کشور ۱۸ تا ۳۵ سال را دوره جوانی حساب کرده است؛ اما تعریف جوان و جوانی موضوعی اجتماعی و جامعه‌شناسی به شمار می‌آید و در برخی متون نیز آن را بیشتر پدیده اجتماعی می‌دانند تا صرفاً مسئله‌ای جمعیتی شناختی (قنبری برزبان، ۱۳۹۴: ۶۶۸).

پژوهش حاضر با توجه به نظریه‌های گیدنز در رابطه با ویژگی‌های جامعه مدرن در حوزه هویت و بازانندیشی و پویایی‌های متنوع زندگی به‌ویژه جوانان، سعی داشته تا قشر متنوعی

از جوانان متأثر از مدرنیته و جهانی شدن را انتخاب کرده که با توجه به تأخر سن ازدواج، بالا رفتن سن مجرد (زارع و همکاران، ۱۳۹۹) و دیگر ویژگی‌های فرهنگی اجتماعی طیفی از جوانان را تا سن ۴۰ سال در نظر گیرد.

برای جمع‌آوری داده‌ها با ۲۸ دختر و پسر ساکن شهر تهران مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته انجام شد و پژوهش از جهت داده به اشباع نظری رسید. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. در پژوهش حاضر سعی شده تا حداکثر تنوع در انتخاب نمونه رعایت شود. در میان انتخاب‌شدگان افرادی با تحصیلات دیپلم تا دکتری حضور داشته و از راننده اسنپ تا پزشک، افراد دارای شغل دولتی تا مشاغل آزاد نیز در میان شرکت‌کنندگان وجود دارند. از میان استراتژی‌های مختلف نمونه‌گیری هدفمند، نمونه‌گیری گلوله‌برفی یا زنجیره‌ای به کار گرفته شد. مصاحبه‌ها به‌طور میانگین بین ۵۵ دقیقه تا ۴ ساعت زمان بُرده و در مواردی در چندین جلسه مصاحبه ادامه یافت. مدت زمان فرایند جمع‌آوری داده و فرایند مصاحبه بیش از ۹ ماه به درازا کشید.

تحلیل داده‌ها با نظام کدگذاری نظری انجام شد. در این نوع کدگذاری که خاص روش نظریه زمینه‌ای است، سه مرحله کدگذاری طی شد: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی. در مرحله کدگذاری باز متن مصاحبه‌ها سطر به سطر خوانش و مفهوم‌بندی شد. در کدگذاری محوری این مفاهیم کنار یکدیگر قرار داده شد و بر اساس هم‌پوشانی معنایی به‌صورت مقولات محوری درآمد و درنهایت مقوله هسته در سطحی انتزاعی‌تر از دو مرحله پیشین حاصل شد. ذکر این نکته ضروری است که فرایند کدگذاری داده‌ها از مصاحبه دوم به بعد آغاز شد و تا پایان کار تحلیل، مصاحبه و تحلیل به‌صورت هم‌زمان پیش رفت.

جدول شماره ۱: مشخصات جوانان مشارکت‌کننده

ردیف	نام	سن	تحصیلات	شغل
۱	مرتضی	۳۸	دکتری	شرکت خصوصی
۲	نادیا	۳۵	دکتری	پزشک عمومی
۳	حامد	۲۷	کارشناسی	پرستار
۴	نگار	۱۸	دانشجو	بیکار
۵	سعید	۴۰	دکتری	راننده اسنپ
۶	رامین	۳۶	دکتری	دبیر
۷	شاهین	۲۴	دیپلم	کابینت ساز
۸	نادر	۲۷	کارشناسی	بیکار

مدلینگ	دیپلم	۲۸	معجید	۹
بلاگر	کارشناسی	۲۴	سامان	۱۰
ادمین اینستاگرام	کارشناسی	۲۲	ستاره	۱۱
قناد	کارشناسی	۳۰	حمیدرضا	۱۲
لیدر تور	کارشناسی ارشد	۳۳	نازنین	۱۳
مدیر اداری	دکتری	۴۰	زهره	۱۴
هنرپیشه	کارشناسی	۳۸	نسترن	۱۵
حسابدار	کارشناسی	۲۴	آرمین	۱۶
پرستار	دانشجو	۱۹	مینا	۱۷
پرستار	دانشجو	۲۱	آیدا	۱۸
بینایی سنج	دانشجو	۲۱	نیکی	۱۹
جوشکاری صنعتی	کارشناسی	۳۶	صادق	۲۰
یوتیوبر	دیپلم	۱۸	آنیثا	۲۱
بیکار	کارشناسی	۲۳	مریم	۲۲
بیکار	کارشناسی ارشد	۳۸	حسین	۲۳
بیکار	کارشناسی ارشد	۳۲	سینا	۲۴
بیکار	کارشناسی	۳۱	رضا	۲۵
هیئت علمی	دکتری	۳۹	سعید	۲۶
کارمند	دکتری	۳۷	فرزاد	۲۷
دبیر	دانشجوی دکتری	۴۰	مهرداد	۲۸

ملاحظات اخلاقی: پیش از شروع مصاحبه، رضایت مشارکت کنندگان جلب شد. همچنین با توضیح هدف، موضوع و شیوه پژوهش، مصاحبه شوندگان با روند کار آشنا شدند تا در صورت تمایل نداشتن به شرکت در مصاحبه قدرت اختیار و انتخاب کافی به آنان داده شود. حفاظت از اطلاعات شخصی و خصوصی افراد بُعدی بسیار مهم در فعالیت پژوهشی است؛ به همین دلیل پژوهشگر با رضایت کامل و با اجازه هر فرد شرکت کننده در پژوهش به ضبط، یادداشت و استفاده از داده ها اقدام کرد و به افراد اطمینان داده شد که اطلاعات به طور محرمانه محافظت خواهند شد. ازجمله این اقدامات که برای جلوگیری از فاش شدن هویت واقعی مشارکت کنندگان به کار برده شد، استفاده از اسامی مستعار در ثبت اطلاعات آنان بود.

از جمله محورهای سؤالات طرح شده در مصاحبه عبارت بود از اینکه: جوانان متمایل به مهاجرت در شهر تهران چه احساساتی را در جریان این تصمیم تجربه می کنند؟ فهم آنان از پدیده مهاجرت چیست؟ زمینه ها و علت های تصمیم بر مهاجرت چیست؟ پیامدهای احساسی، عاطفی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی این تصمیم بر آنان چیست؟

اعتبار پذیری: برای افزایش اعتبار یافته ها، ارتباط نزدیک و توأم با اعتماد با مشارکت کنندگان ایجاد و در طول بیش از ۹ ماه گردآوری داده، این ارتباط حفظ شد. کنترل توسط اعضا (دیپوی و گیتلین، ۲۰۰۵) در سرتاسر فرایند گردآوری داده ها برای ارزیابی درستی مشاهدات و تفاسیر پژوهش گر به کار گرفته شد. مفاهیم برساخته و نتایج پژوهش به طور مرتب در فرایند کار و بعد از اتمام تحلیل داده ها با مشارکت کنندگان در میان گذاشته شد. پژوهشگران در این مطالعه با مقایسه های مداوم صحبت های مشارکت کنندگان در کنار توجه به بازخورد آنان از تحلیل ها، تلاش کردند به سطح مناسبی از اطمینان در پژوهش دست یابند. همچنین بخشی از مصاحبه ها (با رضایت کامل مشارکت کنندگان) ضبط شد و بخش دیگر با توجه به نظر مشارکت کنندگان مبنی بر عدم رضایت ضبط صدا، به صورت هم زمان در حین مصاحبه یادداشت گردید.

۵. یافته ها

داده های این پژوهش با استفاده از روش کدگذاری نظری تحلیل شدند. در فرایند کدگذاری، ۱۰۸ کد باز، ۲۹ مقوله فرعی، ۹ مقوله اصلی و یک مقوله هسته استخراج شد. در مرحله کدگذاری محوری، روابط بین این مفاهیم و مقولات بررسی و مقولات و مفاهیم تلفیق پذیر در یکدیگر ادغام شدند و در نهایت در مرحله کدگذاری گزینشی، مقوله نهایی و هسته شکل گرفت. مفاهیم و مقولات اصلی و فرعی مندرج در جدول شماره ۲ نمایی از شرایط علی، زمینه ای و مداخله گر، استراتژی ها و پیامدهای احساسات جوانان شهر تهران را نشان می دهد.

مقوله نهایی حاصل از بررسی ها «مسئله مهاجرت جوانان: از درهم تنیدگی احساسات متناقض تا شور و تردید برای ناکجا آباد» بود که این مقوله روایتگر احساسات و عواطف جوانان تهرانی به مهاجرت است. در ادامه داده ها بر مبنای اظهارات مشارکت کنندگان و دریافت و تحلیل پژوهش گران روایت می شوند.

جدول شماره ۲: کدگذاری باز، محوری و گزینشی

اجزای مدل پارادایمی	کدهای باز	مقولات فرعی	مقولات اصلی
شرایط علی	قصه‌سازی‌های نجات‌بخش توأم با تردید و ترس، رؤیای برون‌روی از همهٔ مشقت‌ها، دروازهٔ لذت و رفاه دیدن، فانتزی‌سازی‌های گاه غیرمنطقی، خلق اسطورهٔ لذت و شادی، نجات‌بخشی از تنگدستی و تخیل زیست آرام، دل‌خوشی‌های حتی غیرواقعی، نادیده‌گرفتن واقعیت‌های جامعهٔ مقصد و رؤیاپردازی‌های مثبت، بی‌اطلاع‌بودن از واقعیت‌ها، کسب آگاهی از شبکه‌های اجتماعی و نداشتن اطلاع دقیق از پیامدهای مهاجرت، پناه‌بردن به داستان‌های خیالی ذهنی بدون آگاهی واقعی از تحقق آن، لوکس دیدن زندگی، رؤیای ماشین آخرین سیستم سوارشدن، تماشای تصاویر و محتوای اغراق‌انگیز اینستاگرام، نادیده‌گرفتن مشقت‌های مهاجرت و سختی‌های زندگی در کشوری دیگر، طفره‌رفتن از فکرکردن واقعی به زندگی‌های کشورهای غربی، سیر در زندگی خیالی، خوب‌بودن مهاجرت به قیمت و عدم تمایل در مطالعهٔ زیست اجتماعی واقعی در کشور مقصد، رفتن به هر قیمتی، پُزدادن با مهاجرت، زیر برج ایفل عکس‌گرفتن و استوری‌کردن، آرزوی عکس‌گرفتن از بلیت هواپیما، استوری گذاشتن از ورود به هواپیما، عدم تمایل به بررسی زندگی مهاجران، راه نجات دیدن مهاجرت، تعریف هویت خود با رؤیاپردازی از موفقیت پسامهاجرت	رؤیاپردازی تجربه حال خوب در حد بی‌نهایت انکار واقعیت‌های غیرفانتزی مهاجرت تمنای رؤیای شیرین: انکار مشقت	رؤیاسازی‌های فانتزی یا ناکجاآبادهای افسانه‌ای
شرایط علی	دلهره از اشتباه‌رفتن و پشیمانی، دودلی شدید بین رفتن و نرفتن، بی‌قراری از تصمیمی سخت، دل‌آشوب‌های شبانه، کابوس رفتن و دل‌تنگی، بادست پس‌زدن و پاپیش‌کشیدن بحث مهاجرت، دودلی دیوانه‌کننده، نشخوار فکری در تصمیم‌گیری، ترس رفتن در مقابل بی‌میلی به ماندن، ترس مبادا برم و هیچی نشم، مبادا به هدفم نرسم دست از پا درازتر برگردم، روایت‌های متفاوت از مهاجرت کرده‌ها، بیم‌و امید تصمیم‌گیری، فرسودشدن ذهن و فکر در رفتن یا نرفتن، تناقضات تشویق دوستان در رفتن و فشار والدین بر نرفتن، دل‌شوره‌های ناتمام شبانه، ناراحتی از ماندن و ترس برای رفتن توأمان، ابهام از آینده در ماندن و وهم از زندگی پس از مهاجرت	آنومی در تصمیم‌گیری دوگانه رفتن یا ماندن ترومای تصمیم‌گیری	مناقشهٔ ماندن یا رفتن: ترومای تصمیم‌گیری صحیح و ترس از پشیمانی

اجزای مدل پارادایمی	کدهای باز	مقولات فرعی	مقولات اصلی
شرایط علی	انگاره‌سازی جبران، جبران کردن شکست‌های زندگی، ساختن رؤیاهای کودکی، لج‌بازی کردن و انتقام‌گرفتن از وضعیت موجود خود، فراموش کردن سرخوردگی‌های زیاد در رسیدن‌های متوالی، چشیدن طعم موفقیت در زندگی شخصی و پیاده‌سازی برنامه‌های شخصی، فرار از نگاه تحقیرآمیز فامیل و اقوام، ترس از پاسخ‌گویی مداوم به اطرافیان و دیگران نزدیک، عدم حضور در جمع‌های خانوادگی و سرخوردگی در مقابل خانواده و اقوام، تحقق خویش آرامانی، احساس ایجاد تغییر در زندگی، عبور از تکرار و توالی، احساس پوچی عاطفی، احساس بی‌رمق‌شدن برای زندگی و بی‌معنی‌شدن همه‌چیز	فرار از سرخوردگی و تحقق خویشتن مذمت‌شده فرار از پاسخ‌گویی تحقق آرمان‌های تحقق‌نیافته	ریشه آغاز میل به رفتن: از سرخوردگی‌های کوچک تا میل به ساختن خود تحقق‌نیافته
شرایط زمینه‌ای	بی‌قراری جغرافیایی، احساس عدم آرامش در هر دو مکان، احساس عدم رسیدن به آرامش درون با مهاجرت و بی‌قراری با ماندن و مهاجرت نکردن، هیجان‌های موقت برای رفتن و فروکش کردن احساسات مثبت به رفتن، ندانستن تکلیف زندگی در مکان مشخص، نه میل ماندن است و نه شوق رفتن، عاطفه‌نداشتن به شهر و محله، ترس از زندگی در شهری جدید و احساس غریبگی	بی‌قراری در مکان‌مندی عواطف متناقض در تعلق یا عدم تعلق به مکان زیست	رؤیای مدرن: روان‌پریشی جغرافیایی
شرایط زمینه‌ای	میل خرید خانه و ماشین تا زیر ۳۰ سالگی، شیفته زندگی لاکچری بودن، آرزوی استوری‌گذاشتن از ماشین لوکس، تمنای زندگی تجملاتی داشتن، احساس عذاب از نداشتن ماشین بنز و تویوتا، ناراضی بودن از درآمد شخصی، آرزوی تحقق پولداری، باور به آهن‌گرایی و پول‌گرایی اطرافیان، منزلت و اعتبار را در پولداری دانستن، رهایی از بیماری و به‌دست آوردن شغل با مزایای بالا، میل به خرید در حد زیاد و بی‌نهایت، دیده‌شدن با مصرف، دیده‌شدن موفقیت‌های مالی در شبکه اینستاگرام، پیوند موفقیت به دارایی‌های نمادین و نمایشی مانند ماشین آخرین سیستم و خانه لاکچری، رفتن برای کسب‌وکار بهتر داشتن، درآمدن از وضع طبقاتی پایین و رنج‌آور	لوکس محوری تمایلات تقلای کسب منزلت با مصرف و تجملات نمایش زیستن مجلل در بستر دیجیتالیزه شدن در آرزوی کسب ثروت و اعتبار نمایشی	کالاواراگی، مصرف‌گرایی و سوژه‌سازی موفقیت اقتصادی

اجزای مدل پارادایمی	کدهای باز	مقولات فرعی	مقولات اصلی
شرایط زمینه‌ای	نشان دادن گل و بلبل بودن همه چی، اغوا با مشاهده وضعیت مالی مهاجران، تأثیر مستقیم محتوای مجازی بر میل به رفتن، مقایسه محتوای مجازی با واقعیت زندگی خود و ایجاد حس ناامیدی، میل شدید به رفتن با تماشای وضعیت شاد مهاجران در بستر مجازی، بی‌اطلاعی از واقعیت محتوای ارائه شده و حسرت خوردن با احساس نداشتن‌ها	مشاهده زندگی مهاجران در بستر فضای مجازی اغوا با تماشا فضای مجازی	جلوه نمایشی اینستاگرام از زندگی مهاجران: از واقعیت تا نمایش
شرایط مداخله‌گر	احساس گم شدن، نه حال ماندن و نه پای رفتن، تضاد احساس تعلق به هویت وطن و میل به مکانی دیگر، تعلق زبانی و سردرگمی یادگیری زبانی دیگر، تعلق به فرهنگ خودی و تردید علاقه مندی به فرهنگ دیگری، تعلق نوستالژیک، تعلق ذهنی داشتن به شهر و دیار خود، ترس از انکار خود واقعی، ترس از ادغام هویتی، تردید نسبت به پذیرش هویت‌های انتزاعی غریبه؛ حرکت از ساحل زندگی به سمت جزیره‌ای بی‌نام و نشان، ترس از تهی شدن معناهای هویتی، بی‌ثباتی در برداشت‌های هویتی غربت، اضطراب در چگونگی کنار آمدن با فرهنگ و هویت کشور دیگر، تغییرات پشت سرهم در احساسات هویتی، ترس از طرد هویتی در کشور دیگر، ترس از تحقیر و تمسخر شدن هویتی، اضطراب از عدم پذیرش هویت خود توسط دیگری، تمایل به حفظ هویت خود و خوف از مقابله شهروندان کشور مقصد، نگرانی در از دست دادن حقوق شهروندی به دلیل ارائه هویت فرهنگی خود، احساس نگرانی در ایجاد بالانس میان فرهنگ قبلی و فرهنگ بعدی، اهمیت حفظ ریشه‌های فرهنگی و ترس در به چالش کشیده شدن این ریشه‌ها، احساس ترس از به چالش کشیده شدن برداشت‌های از خود، دچار خلأ و تهی شدن از معنا، ناتوانی در تصمیم‌گیری صحیح، ترس از اشتباه در تصمیم‌گیری، دلهره و نگرانی از فاصله گرفتن از خود فرهنگ بومی،	تعلق هویت بی‌قرار ناتمامی در از جاکندگی مناقشه حفظ هویت من در مقابل از خود بیگانه‌سازی هویت دیگری	هویت معلق

اجزای مدل پارادایمی	کدهای باز	مقولات فرعی	مقولات اصلی
استراتژی‌ها	پیگیری کردن قوانین مهاجرتی، دیدن مستندهای زندگی در کشورهای مقصد، رهاکردن شغل و وقت زیادی را هدر دادن برای کسب مدرک زبان، هزینه کردن‌های زیادی و طولانی، قرض گرفتن از اقوام و نزدیکان برای مهاجرت، بی میلی برای برنامه‌ریزی زندگی تا قبل از مهاجرت، ازدست دادن زمان به دلیل انتظار برای مهاجرت، آزمون‌های متعدد زبان دادن، ترک محل کار، انزوا جستن و کاستن ارتباط با دیگران مهم مانند دوستان و اقوام	کسب آگاهی‌های مهاجرتی هزینه کرد آموزش زبان دوری از دیگران مهم و انزوا	استراتژی‌ها: از پیگیری قوانین مهاجرتی تا ترک شغل و عدم فعالیت‌های روزمره
پیامدها	استرس شدید داشتن، بحث و مشاجره با خانواده، احساس انزوا و پوچی، ترس از افسردگی در کشور مقصد، هیجان داشتن برای موفقیت، ناامیدی از موفقیت در کشور مقصد، تردید و تنش‌های ذهنی از رفتن، تناقض شور رویاپردازی و ترس از غربت، غمگینی رهاکردن خانواده، تعلق داشتن به محله و دوستان، افسردگی ناشی از رهاکردن ارتباطات نزدیک، غم عمیق به دلیل داشتن تعلق ملی، احساس بی معنایی ناشی از ندیدن شهرهای کشور، ترس شدید ناتوانی در برگشت، غم ندیدن مادر، وابستگی‌های عاطفی به والدین، عذاب وجدان برای رفتن از کنار خانواده، ترس از تنهایی، ذهن پُر تشویش شبانه، از بین رفتن آرام با فکر رفتن، استرس‌های شبانه و ساکت، درون ناراحت و مردد، متلاشی شدن فکر ناشی از رفتن یا نرفتن	تناقض‌های شور و تردید بیم و امید نسبت به پدیده مهاجرت افسردگی و انزوا غم قطع ارتباط با خانواده و وطن	پیامدها: از اضطراب و هیجان تا تنش و تردید

۱-۵. مقوله هسته

«مسئله مهاجرت جوانان: از درهم تنیدگی احساسات متناقض تا شور و تردید برای ناکجاآباد» مقوله هسته‌ای حاصل از بررسی مفاهیم و مقولات برآمده از مصاحبه‌ها است. تحلیل نظری یافته‌های پژوهش حاضر چنان است که گویی دلهره و تردید انسان معاصر زمینه را برای توجه افراطی فرد به خود فراهم آورده و این زمینه تردیدهای مختلف و متضادی را نیز به همراه داشته است. بشر عصر پسامدرن که در پاره‌ای از مواقع نمی‌داند چه می‌خواهد، چه دوست دارد، به چه چیزی ارجح می‌نهند و در نهایت به کجا می‌رود.

مهاجرت یکی از این مسائل مدرن بشری است که گویی هم‌زمان جوانان عصر حاضر هم میل به رفتن دارند و هم از آن واهمه دارند. نه مقصد را اقبال مبارک دانسته و نه مبدأ را می‌پسندد، تردید و تناقضی دائم که به نظر روحش را پریشان و متزلزل ساخته است. در حقیقت این روند ما را یاد جملات لایبنیتز می‌اندازد که ابراز می‌داشت «پریشان‌خاطری، از هر سو احساس می‌شود» (گریمالدی، ۱۳۹۹: ۱۰).

در ادامه با تفسیر داده‌های پژوهش به نمونه مصاحبه‌های جوانان با صورت‌بندی از شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، استراتژی‌ها و پیامدها پرداخته و در نهایت مدل پارادایمی پژوهش ترسیم می‌گردد.

۲-۵. شرایط علی

ترومای تصمیم و مناقشه بر رفتن یا نرفتن یکی از مفاهیم بسیار مهم در تبیین و تفسیر احساسات واقعی به جوانان به مهاجرت است. در نگاه اول و بدون تحقیق امیک به موضوع مهاجرت، شوق و رضایت تمام‌عیار از مهاجرت برداشت می‌شود؛ اما با کمی تحلیل در لایه‌های عاطفی احساس به نظر می‌رسد این برداشت از مهاجرت نقد شده و تناقضات درهم‌تنیده خودنمایی می‌کند.

مرتضی ۳۸ ساله از فارغ‌التحصیلان برتر دانشگاهی در رشته شیمی-فیزیک است. وی دارای مقالات متعدد داخلی و خارجی در رشته خود بوده و در یکی از شرکت‌های مربوط به رشته خود کار می‌کند. مرتضی به نظر خود درآمد بالایی نداشته و در تهران مستأجر است. وی به‌تازگی برای مهاجرت اقدام کرده و در مرحله اخذ مدرک زبان و ارتباط با دفاتر مهاجرتی است. مرتضی بالحنی مردد و دلواپس این‌گونه سخن می‌گفت:

«از این که همه چی رو ول کنم و برم و تا همیشه بمونم هفتم گرو هشتم باشه، از هر دوتاش به یک اندازه می‌ترسم. شاید باورتون نشه، ولی دقیقاً نمی‌دونم کدوم درسته؟ فکر می‌کنم بمونم، می‌گم تا پیری هم شاید یک خونه توی نواب یا رودکی تهرانم نتونم بگیرم، بگم برم، اون جا چیکار باید کنم! به فرض مثال که درست شد، خونواده‌م چی می‌شه، اگه خدایی نکرده برم و اتفاقی براشون بیفته، نمی‌تونم تا چندسال برگردم. از یک طرف دوستانم بعضیاشون رفتن می‌گن بیا، بعضی‌هام اوضاعشون اون جوری هم خوب نیست و می‌خوان برگردن، والا خودمم موندم چه غلطی بکنم. حسم رو بخوام بهت بگم، پُراسترس و نشخوار فکری در حدی که شب‌ها خوابم نمی‌بره یه وقتایی...»

حمیدرضا، ۳۰ ساله، کارشناس رشته باستان‌شناسی است. وی ۶ سال است که به کار فنادی و شیرینی‌پزی مشغول است. حمیدرضا مدرک بین‌المللی آشپزی را با صرف هزینه‌های زیاد دریافت کرده که از این طریق مهاجرت کند. حمیدرضا مدارک کاری و مهاجرت خود را آماده کرده و مقصد خود را کارکردن در رستوران‌های کشورهای عربی مشخص کرده است. وی از احساسات متناقض خود این‌گونه سخن می‌گوید:

«یه موقع‌هایی هم به سرم می‌زنه کلاً بی خیال رفتن بشم، با این‌که خیلی از کارهام انجام شده و رفتنم راحت. می‌دونی چیه؟ کلی زجر می‌کشی دُرست کنی بری، دَم رفتن که می‌رسه، تو دلت آشوبه. از همه چی نگران می‌شی. اینجا کارم خوبه، درواقع کارم گرفته و خداروشکر اوضاع بد نیست، ولی می‌گم برم پول بیشتری در بیارم بفرستم برای خانواده. اونام یه کیفی بکنن از این دنیا. این‌که مستقر شم بعد این همه هزینه، کارم بگیره یا نه، چطوری باهام رفتار بشه، ارج و فُربی دارم یا نه. این‌ها همش فکره دیگه. بیشتر از همه می‌ترسم تو دلم خالی شه برگردم ضایع شم...»

نازنین، ۳۳ ساله، کارشناس ارشد تاریخ و تور لیدر است. وی تجربه سفر به مکان‌های مختلفی از ایران را داشته و تضاد احساسات خود در رابطه با مهاجرت و بی‌قراری مکانی را این‌گونه توصیف می‌کند:

«من این رو می‌گم کسی که مهاجرت می‌خواد کنه، خواهشاً خیلی قبی نیاد... وجب به وجب کل ایران رو گشتم. پُر حس امید و زندگی هست. این‌که می‌خوام برم، معنی‌ش این نیست که ذهنم آروم هست و با خیال راحت می‌رم، نه. مشکل مالی دارم. مطمئنم اگه برم، باز برمی‌گردم. اینجا خونه منه. عاشق شهرهای گوناگون و جذاب ایرانم. به نظرم ایران خیلی هم خفنه از هر جهت و عاشقانه دوستش دارم...»

یکی دیگر از مقوله‌های مهم تشکیل‌دهنده شرایط علی مهاجرت جوانان، فرار از سرخوردگی و تحقق بخشیدن به خویشتن مذمت شده و موردنقد است. در جوامعی مانند ایران که نقش اقوام و دیگران نزدیک در تعیین عواطف روانی- اجتماعی افراد مهم است، مهاجرت یکی از راه‌های فرار از ملامت‌های دیگران نزدیک و اثبات مهارت و توانمندی شخصی جوانان است.

مهرداد ۴۰ ساله، جوان ورزشکاری که از رتبه‌های برتر کنکور دکتری و اکنون دانشجوی دکتری رشته روان‌شناسی و دبیر روان‌شناسی است، از تحقیر خود توسط والدین، دوستان و نزدیکان در رابطه با عدم توانایی مالی و موفقیت پس از تحصیلات سخن می‌گوید:

«هیچی دیگه، ۴۰ سالمه، خیر سرم یک عمر درس خوندم، کتاب نوشتم، آزمون مشاوره دادم، همه بهم می‌گن دکتر، ماشینم پرایده. خواهرزاده‌م که بچه است، ازم می‌پرسه دایی مگه دکتر نیستی تو، چرا ماشینت پرایده؟ تا دوستانم، خویش و قوم که طعنه می‌زنند چرا این همه درس خوندی. هنوز مجردم. نمی‌تونم زن بگیرم با درآمدی که دارم. دخلم به خرج نمی‌خوره. به کی قسم بخورم برای فرار از حرف این و اون دارم می‌رم به چیزی بشم لاف‌لر پدر که ندارم، مادرم رو خوشحالش کنم. بیچاره دلش خوزه پسرش دکتره. برام از شهرمون گوشت و روغن آماده می‌کنه بیارم تهران که پولام رو خرج نکنم...».

ستاره دختر ۲۲ ساله، لیسانس جغرافیا داشته و شغل خود را ادمین اینستاگرام یکی از سالن‌های آرایشی زنانه در شهر تهران معرفی می‌کند. وی در رابطه با تحقق بخشیدن به آرزوهای شخصی خود و جبران کردن شکست‌های زندگی خود این‌گونه سخن گفت:

«نمی‌دونم حالا بشه منم مهاجرت کنم یا نه، ولی قصدش رو دارم. جالبه به دوروبری هام می‌گم منم می‌خوام برم، می‌گن دختر یعنی می‌خوای از صفر شروع کنی؟ انگار الان من ۱۰۰ هستم! ویلای لواسونم و بنزاس ۵۰۰ و ول کنم برم؟ خب هیچی نیستم دیگه! چه فرقی داره برم یا نرم؟ به هر کاری دست می‌زنم چیزی نمی‌شم توش؛ اما کار بلاگری و ادمین و این چیزها هم علاقمه هم می‌دونم موفق می‌شم و نشدن‌های قبلی فراموشم می‌شه...».

انکار واقعیت‌های غیرفانتزی مهاجرت، رؤیاسازی‌های فانتزی یا ناکجاآبادهای افسانه‌ای و رؤیاپردازی تجربیه حال خوب در حد بی‌نهایت ازجمله مقوله‌های بسیار مهم در رابطه با شرایط علی مهاجرت در میان جوانان است. آیدا ۲۱ ساله، دانشجوی سال آخر پرستاری رؤیاپردازی‌های خود را در رابطه با میل به مهاجرت و احساس خود این‌گونه توصیف می‌کند:

«نه واقعاً خیلی اطلاعات دقیق ندارم چه خبره. یک چیزایی شنیدم که حقوق بهتر هست، ساعات کاری کم‌تره، ولی این‌که چه اتفاق‌های بدی هم ممکنه رخ بده. راستش رو بخواین نه اطلاع ندارم. محتواها خب اینستاگرام دنبال می‌کنم. بله قبول دارم همه واقعیت این نیست ولی فعلاً تمایلی ندارم در موردش حرف بزنم، چون تصمیم گرفتم برم، دیگه نمی‌خوام چیزی بگی حالم بد شه...».

۳-۵. شرایط زمینه‌ای

بی‌قراری جغرافیایی، یکی از مقولات جذاب پژوهش حاضر محسوب می‌شود. وضعیتی که در آن جوان مورد مطالعه نه در کشور و جغرافیای خود (ایران) و نه در مقصد ثبات حس

مکان‌مندی ندارد. این انشقاق و دوگانگی تلفیقی از احساسات مثبت و منفی را برای فرد در پی داشته که منجر به بحران در هویت و معنای وی برای زیستن می‌گردد. درواقع جوان مورد مطالعه به نوعی دچار بی‌خانمانی هویتی و ذهنی شده که مقصد وی در دو مکان و هیچ مکانی تقسیم می‌گردد؛ یعنی هم‌زمان هم دو مکان را محل زیست خود دانسته و درعین حال در هر دو مکان ناآرام است. همچنین می‌توان این‌گونه تبیین نمود که جوان مورد مطالعه در پژوهش حاضر به نوعی دچار گسست از زیست جهان کنونی خود شده اما از جهت احساسی و معنایی به مکانی جدید نیز تعلق ندارد.

به نظر می‌رسد تحلیل این بی‌مکانی جغرافیایی حرکت به سمت جهانی‌زدایی بوده که فرد را دچار سردرگمی مکانی کرده است. جوانی که ذهنش هیچ مکانی را نپذیرفته در مکان‌ها مختلف نیز قرار ندارد. مهاجرت جوان بر اساس این یافته نه تنها راه حل قطعی و اطمینان‌بخش است؛ بلکه می‌تواند صورتی دیگر از بحرانی چندلایه و احساسی را برایش رغم بزند، بحرانی از جنس غریبگی مکانی، بحران هویت، معنای احساس و درنهایت بحران تعلق مکانی.

سعید ۴۰ ساله، دکتری ادبیات فارسی حق التدریس دانشگاه، راننده اسنپ و ورزشکار است. سعید با ظاهری آشفته و ادبیات گلایه‌مند این‌گونه از بی‌قراری مکانی خود سخن می‌گوید:

«اینجا بخوام وایستم، چیزی ندارم. ۵ ساله که حق التدریس درس می‌دم، ترمی ۵ تومن بهم می‌دن. برام مهم نیست اینجا باشم یا نباشم. برای مهاجرتم بله، خیلی فکرها کردم. حرف زدم با دوستان اون ور آب، دنبالش بودم و هستم، ولی با خودم می‌گم اون ور هم خبری نیست. معلوم نیست چیه، کین اونا، دوستون ندارم واقعاً. به ما نمی‌خورن. اگه برم فقط برای پول، نه این‌که بگی دوست دارم برم که مثلاً خوش بگذرونم نه. بهت بگم می‌خندی، میگی حتماً خل و چل شدم؛ ولی نه می‌خوام اینجا باشم، نه می‌خوام اون جا برم، می‌خوام هیچ جا نباشم اصلاً...».

یکی دیگر از مقوله‌های مهم شرایط زمینه‌ای در رابطه با مهاجرت در پژوهش حاضر، لوکس‌محوری تمایلات و نمایش زیستن مجلل در بستر دیجیتالیزه‌شدن است. در تحلیل یافته‌های پژوهش در حوزه لوکس‌محوری و مصرف‌گرایی می‌توان تحلیلی نظری از ژان بودریار ارائه کرد. نقد مصرف‌گرایی را این‌گونه می‌توان آغاز کرد که در فرهنگ مدرن، مصرف برای قشرهای جوان در همه ابعاد آن اعم از مادی و غیرمادی نشانه‌ای از خوشبختی محسوب می‌گردد. جوانانی که با مصرف‌های فراوان و دغدغه مصرف، بی‌صبرانه منتظرند تا خوشبختی از راه برسد.

در اینجا، ما با ذهنیت‌های مصرفی در سطوح فردی و اجتماعی مواجه هستیم. ذهنیت‌های مصرفی به صورت خُرده فرهنگ‌های جمعی اختیار را از جوانان ربوده و آرمان مصرف را بر زندگی آنان سیطره داده است. رفاه طلبی، کثرت کالاها، اجناس و مصرف تام آن در میان مجردان معاصر، چیزی جز انباشت نشانه‌های رسیدن به خوشبختی به صورت فردی نیست. این رضایت‌مندی‌های مجازی و کوچک، در واقع، حیل‌های بزرگ در اغوای جوانان محسوب شده و به معنای کامل باعث دفع سعادت و تشکیل خانواده به شکل هنجاری آن است.

تسلط مصرف‌گرایی و تمایل به نیازهای مصرفی به‌ویژه در جوانان، از مفاهیمی است که بودریار در اولویت مفاهیم و نظریات خود قرار داده است. او منتقد مصرف‌گرایی حاصل از فرهنگ جوامع مدرن و پسا مدرن است و انسان عصر حاضر را غرق در مصرف‌گرایی می‌داند. مصرف‌گرایی که مانند یک نیروی مستقل تبدیل به هدف گشته، حتی اگر انسان‌ها نیاز به مصرف نیز نداشته باشند، از نظر بودریار محکوم به مصرف‌گرایی هستند (زارع و همکاران، ۱۳۹۹؛ بودریار، ۱۳۸۹: ۲۱-۲۳). بودریار، این انسان فاقد سرشت و شکل یافته در عصر رمزگان را انسانی فاقد میل و اراده معرفی کرده و می‌گوید این انسان بی‌سرشت، وقتی به جامعه مصرفی پا می‌گذارد، هویتی مصرف‌گرا و لذت‌جو می‌یابد. وقتی به دنیای پُر از اطلاعات، پیچیده و متضاد پا می‌گذارد، با درماندگی و بی‌مسئولیتی اراده و میل خود را به دیگران وامی‌گذارد، معنا را به فراموشی می‌سپارد و می‌گوید به جای من اراده کن، اما به گونه‌ای که من، محروم از لذت مصرف نباشم. چنین انسان‌های بی‌نام و نشانی که توده جدید را ساخته‌اند، حتی در پی ایجاد تغییر خود هم نیستند (وارد، ۱۳۸۴: ۱۲۳).

آنی‌تا ۱۸ ساله، یوتیوبر با ظاهری مدرن و با ادبیات خاص، خود را شیفته پول و خرید کردن می‌داند. وی احساس و معنی مهاجرت را برای خود رسیدن به پول زیاد و لذت بردن از زندگی تعریف می‌کند:

«ترسناک‌ترین قسمت زندگی واسه من، اینه که پولدار نشم و توی همین وضع بمونم. می‌دونی یه جورایی روانم یاری نمی‌کنه که بی پولی بکشم، یه ویلای خفن با روف گاردن و پنت هاوس، استوری بزارم وای که چه حالی می‌ده ریپلای دوروبری هام رو دیدن! در حال حاضر از همه چی ناراضی‌ام؛ از درآمدم، نداشتن ماشین درست درمون، قیافه‌م، خیلی چیزهای دیگه. تک‌تکش رو بگم خسته می‌شی. من بار اولمه دارم زندگی می‌کنم، می‌خوام حق زندگی لاکچری رو از خودم نگیرم... نمی‌دونم خراب می‌کنم یا نه، ولی فکر می‌کنم با رفتن بتونم پول بیشتری به دست بیارم...»

۴-۵. شرایط مداخله‌گر

در بخش شرایط مداخله‌گر به مقوله‌ها و مفاهیمی می‌پردازیم که احساسات و میل به مهاجرت در میان جوانان را تشدید و یا در برخی موارد تعدیل می‌کند. جوانان متمایل به مهاجرت به نظر می‌رسد با احساسات منفی بسیاری در رابطه با این تصمیم مواجه هستند. ترس از محیط جدید با گزاره‌هایی از جمله اضطراب از تحقیر و عدم به رسمیت شناخته شدن، نداشتن حقوق شهروندی برابر و دیگر برداشت‌هایی که روایتگر تردیدهای منفی و هویت معلق آنان در این تجربه پیش رو است. فرزند ۳۷ ساله، دکتری روان‌شناسی و کارمند اداری است. فرزند گرچه پست مدیریتی در سازمان خود دارد اما متمایل به مهاجرت است. در این بین وی از معلق بودن احساسات خود این‌گونه سخن می‌گوید:

«احساسم شاید با این جوون‌ها که می‌خوان برن فرق داشته باشه. من همه چی رو خیلی رنگین و خوب نمی‌بینم اون ور آب رو. مثال خوبی بزنم بهت این هست که در ذهنت فکر نکنی اون ور یک ساحل آرامش هست. به نظرم می‌شه به یک جزیره بی‌نام‌ونشون تشبیه کرد. این‌که تو چقدر بتونی مثل خودشون صحبت کنی و واژه‌ها رو درست ادا کنی. این‌که تحویل بگیرند و روات برنگردونن. این‌ها همش فکر و خیاله دیگه، واقعی هست و می‌دونم اتفاق می‌افته. حالا ممکنه پرسی پس چرا تصمیم به رفتن گرفتم؟ این‌که حقوقم من رو راضی نمی‌کنه، به‌ویژه این‌که با تورم جلو نمی‌رم. شاید برم اون ور کاری کنم که اصلاً به رشته‌م ربطی نداشته باشه. این رو هم می‌دونم منتهی موندن هم من رو با شرایط فعلی راضی نمی‌کنه. این جور بهت بگم هر دو حس رو دارم؛ هم می‌دونم اون ور هم داستان دارم با محیط جدید، اما اینجا هم راضی نمی‌کنم من رو...»

۵-۵. استراتژی‌ها

در بخش استراتژی‌ها به اقداماتی اشاره می‌شود که جوانان شهر تهران در مواجهه با شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر اقدام می‌کنند. استراتژی‌هایی که پیامدهای مختلف و به‌ویژه منفی را برای آنان پیش از مهاجرت به همراه داشته است. از دست دادن درآمد یا شغل، صرف هزینه‌های مختلف و درعین حال استراتژی دوری‌گزینی از دوستان و نزدیکان نمایانگر استراتژی‌های این افراد پیش از مهاجرت است. زهره ۴۰ ساله، دکترای مدیریت بازرگانی و مدیر اداری است. وی از استراتژی‌های پُرمشقت و فرسایشی جهت اقدام به مهاجرت خود می‌گوید:

«همین‌که خیلی جدی فکر می‌کنی به مهاجرت، دیگه دغدغه‌ها از اطراف می‌ریزه سرت. کلاس زبان البته من سال‌های قبل هم کژدار مریض رفتم و اومدم، اما دو سال طول کشید تا مدرک زبان برسونم. کلی هزینه کردم تا تونستم بلاخره بگیرم. کار خودت هست، اطرافیان‌هی سرکوفتت می‌زنن تا بخواد درست شه. بالای ۱۰ جا این دفتر مهاجرتی‌ها رفتم، از صد نفر آدم که رفتن یا می‌خوان برن پرسیدم که چه کارهایی باید بکنم. خلاصه این رو بگم کار ساده‌ای نیست و خیلی اقدامات جدی و پُرهزینه لازم داره...».

مجید ۲۸ ساله، دیپلم فنی حرفه‌ای داشته و به گفته خود مدلینگ در فضای مجازی است. مجید نیز از سختی‌های اقدامات خود در حوزه مهاجرت می‌گوید:

«هرکسی یه حرفی می‌زنه واسه خودش و شما رو راهنمایی می‌کنه. هر جا هم می‌ری باید پول بدی، مؤسسه زبان می‌ری باید پول بدی، اونم برای منی که سواد درست درمون ندارم هنوزم مشکل دارم و گیر کارم زبانه. هر چی فکر کنی، من خرج کردم. موتورم رو فروختم که خرج زبان کنم...».

۵-۶. پیامدها

در مدل پارادایمی مورد تأکید اشتراوس و کوربین، پیامد به‌عنوان آخرین پازل تکمیل‌کننده به نتایج، بروندها و پیامدهای ناشی از تصمیمات جوانان و احساسات آنان نسبت به مهاجرت منتهی می‌شود.

این پیامدها طیف گسترده‌ای را در سطوح مختلف را در برمی‌گیرد. عوامل روحی-روانی از قبیل استرس شدید داشتن، احساس انزوا و پوچی، ترس از افسردگی در کشور مقصد، هیجان‌داشتن برای موفقیت، ناامیدی از موفقیت در کشور مقصد، تردید و تنش‌های ذهنی از رفتن، تناقض شور رؤیاپردازی و ترس از غربت، ترس از تنهایی، ذهن پُرتشویش شبانه، ازبین‌رفتن آرام با فکر رفتن، استرس‌های شبانه و ساکت، درون ناراحت و مردد، متلاشی‌شدن فکر ناشی از رفتن یا نرفتن تا مسائل خانوادگی و اجتماعی-فرهنگی: بحث و مشاجره با خانواده، غمگینی رها کردن خانواده، تعلق داشتن به محله و دوستان، افسردگی ناشی از رهاکردن ارتباطات نزدیک، غم عمیق به دلیل داشتن تعلق ملی، احساس بی‌معنایی ناشی از ندیدن شهرهای کشور، ترس شدید ناتوانی در برگشت، غم ندیدن مادر، وابستگی‌های عاطفی به والدین، عذاب وجدان برای رفتن از کنار خانواده، بیم‌و امید نسبت به پدیده مهاجرت.

نیکي ۲۱ ساله، دانشجوی سال آخر بینایی‌سنجی است. وی خانواده را در جریان تصمیم خود مبنی بر مهاجرت قرار داده است. وی پیامدهای این تصمیم را این‌گونه برای خود توصیف می‌کند:

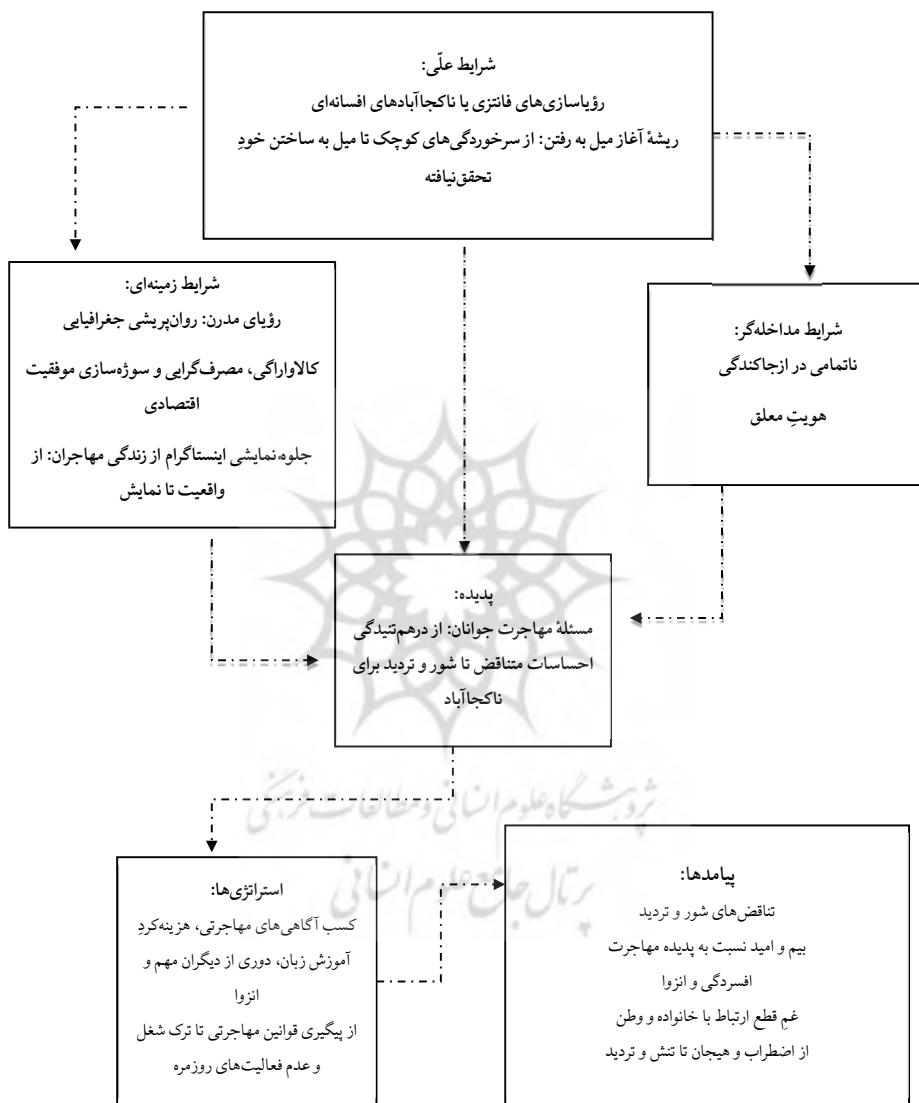
«تو مخی خانواده که سر جاش هست. اسم مهاجرت میاد بابا شروع می‌کنه دادویداد و آسمون ریسمون بافتن. آی بری مردم چی می‌گن، بری چه بالایی سرت میاد. عقلت از دست دادی... درسته غریبه منم سنم که زیاد نیست. ترس‌های خودم رو دارم. استرسش رو جدی جدی دارم اما نه اندازه بابا مامانم که یک غولی ساختن. این همه آدم رفتن من هم می‌رم...».

سعید ۴۰ ساله، دکتری ادبیات است. وی بیش از ۸ سال سابقه تدریس به صورت حق‌التدریس در دانشگاه در رشته ادبیات فارسی دارد. سعید از مقوله مهاجرت به عنوان تصمیمی دردناک یاد می‌کند و این‌گونه در موردش صحبت می‌کند:

«مهاجرت کردن و خونه و شهر خودت رو ول کردن چیز دردآوری هست که بهش فکر کنی. یه عمر با هزار تا امید درس می‌خونی، میای دکتری آزمون جامع میدی، پروپزال می‌نویسی، دفاع می‌کنی، مقاله می‌نویسی و رساله رو با هزار تا بدبختی و استرس دفاع می‌کنی، آخرش هم وقتی بخوای بری باید کاری غیرمربوط به رشته انجام بدی. باید اون ور آب از صفر صفر شروع کنی مثل یه بچه. این هَم‌ش درده. از یک طرف دیگه هم چطوری خونه و خانواده رو رها کنی. شهرت رو. کشورت رو. غم بزرگیه و اصلاً آسون نیست. برای همین می‌گم نباید از مهاجرت خوب گفت واقعاً خیلی بده...».

سینا ۳۲ ساله، کارشناس ارشد مهندسی محیط‌زیست از دانشگاه معتبری در شهر تهران است. سینا با وجود رزومه خوب در حوزه علمی بیکار است. به گفته خودش چیزی به زمان مهاجرتش نمانده است. وی در رابطه با پیامدهای منفی مهاجرت بر خود این‌گونه سخنان می‌گوید:

«دیدي يه نفر تصميمي مي‌گيره، با همه مي‌جنگه تا راضي شون كنه كه كار درستيه، وقتي همه چي درست شد، تازه ماجرا شروع شده، جنگ با خودت شروع مي‌شه. هي تو فكرم مي‌آد نكنه دارم اشتباه مي‌كنم، داستان درست بشه برم؟! نكنه بالايي سرم بياد و اتفاقي بيفته برام! حقيقتاً غريت ترس داره و منم آدمم، احساس دارم. ازدست دادن همه چيزم اينجا، پدر مادري كه باهاشون دعوا كردم كه اجازه بدن من برم... دلم از همين الان براشون تنگ شده و مي‌ترسم مخصوصاً شب‌ها فكر و ذكر اين چيزها خواب رو ازم گرفته...».

شکل شماره ۱: مدل پارادایمی مسئله مهاجرت جوانان از دریچه احساسات

۶. بحث و نتیجه‌گیری

با نگاهی تحلیلی به یافته‌های پژوهش می‌توان به نقد کوبنده هایدگر از تجدد (نوبودگی) و نقش این تجدد در جوانان و میل به تغییرات زندگی در آن اشاره داشت. آفاتی از تجدد که گویی در شیء‌سازی امیال، عقل حسابگر، فقدان توجه به حوزه عمومی زیستن و تناقض‌های حسی بشر لبریز گشته و جوان متمایل به مصرف و مدرنیته را فن زده و دنیازده کرده است. تدبیر در باب احساسات جوانان به مسئله مهاجرت به نوعی در پستوهای معانی جهانی‌سازی و هویت‌های معلق درمانده است.

به نوعی شاید بتوان این‌گونه برداشت نمود که نظام سرمایه‌داری با تمام رنگ و لعاب و سوسه‌برانگیزش با جذب و ادغام آمال، احساسات، هویت و امیال جوانان، ذهن آنان را نشانه رفته و احساس کم‌بودگی یا کم‌شدگی در رسیدن‌ها را بر آنان عارض می‌کند. ارتقا شأن و اعتبار مصرف به عنوان یکی از نشانه‌های فرم‌های زیستن اجتماعی-فرهنگی مردمان عصر جدید به‌ویژه جوانان، نقش‌ها، هویت‌ها، ارزش‌ها و ساختارهای اجتماعی زندگی هرروزه آدمیان دچار چالش‌ها و تغییرات متنوع و مختلفی شده است. محوریت من فردی، مصرف در حد بی حساب و کتاب، نارضایتی از چیزی که هستی و باید بر چیزی که باشی، ضرورت‌سازی تمایزات اجتماعی با مصرف و لوکس‌محوری، بازنمودی طغیانگر از اهداف نظام سرمایه‌داری است. در حقیقت مهاجرت از این منظر عصاره‌ای از مدرنیزاسیون آرزوها و آمال افراد است.

نمود و بروز این روند را در یافته‌های پژوهش نیز می‌توان مشاهده نمود. روندهایی که ظهور دما دم علائق دمدی، مدهای رنگین مجازی، فراغت‌های بی‌حدومرز، نمایش سبک‌های زندگی مبتنی بر مصرف و لذت، عدم رضایت محل زیستن، متقاعدسازی درازجاکنندگی و عدم مکان‌مندی به محل زیستن بومی است. هویت معلق مورد اشاره در یافته‌های پژوهش نیز در ادامه مطالب ذکر شده به نوعی بر سردرگمی این فرایند و تناقض‌های احساسی و عاطفی ناشی از این تغییرات و دمدی‌سازی تأکید دارد. مفاهیمی از قبیل احساس گم‌شدن، تضاد احساس تعلق به هویت وطن و میل به مکانی دیگر، تعلق به فرهنگ خودی و تردید علاقه داشتن به فرهنگ دیگری، ترس از ادغام هویتی، تردید نسبت به پذیرش هویت‌های انتزاعی غریبه، ترس از تهی شدن معناهای هویتی، بی‌ثباتی در برداشت‌های هویتی غربت، اضطراب در چگونگی کنار آمدن با فرهنگ و هویت کشور دیگر، ترس از تحقیر و تمسخر شدن هویتی، دلهره و نگرانی از فاصله گرفتن از خود فرهنگ بومی بر این مهم تأکید دارد.

این یافته‌ها با مطالب کتاب نقد اجتماعی پست‌مدرنیته و بحران‌های هویتی از رابرت جی‌دان (۱۳۹۳) و پژوهش‌های کودو (۲۰۲۵)، العواد و همکاران (۲۰۲۵) و طاهری دمنه و کاظمی (۱۳۹۷) هم‌راستا است. از شرایط علی مهم مورد اشاره در بخش یافته‌ها، مناقشه ماندن یا رفتن: ترومای تصمیم‌گیری صحیح و ترس از پشیمانی است. مفاهیمی از قبیل دوگانه رفتن یا ماندن، آنومی در تصمیم‌گیری، دلهره از اشتباه رفتن و پشیمانی، دودلی شدید بین رفتن و نرفتن، بی‌قراری از تصمیمی سخت، ناراحتی از ماندن و ترس برای رفتن توأمان، ابهام از آینده درماندن و وهم از زندگی پس از مهاجرت حکایت از فرایند ناتمام یک تصمیم احساسی و پُرچالش دارد.

بر اساس یافته‌های پژوهش می‌توان این‌گونه تبیین نمود که مهاجرت، برای برخی از جوانان مورد مطالعه در شهر تهران، ملغمه‌ای از رؤیاهای اضطراب‌ها؛ حرکت از ابعاد من ناراضی به مقصدی پُرچالش و مبهم است. آنچه بیش از همه در یافته‌های این پژوهش خودنمایی می‌کند عدم تصمیم‌بی‌تردید و قاطع و در جریان بودن بیم و امید، ترس‌های واقعی، امیدهای شکننده و مبهم است. در شهر خیالی متصور شده در بین جوانان مورد مطالعه، اگرچه محله‌های پُرزرق‌وورق دیده می‌شود اما گویی شب‌های تنهایی در غربت، ترس از تنهایی و هویت‌باختگی در کوی و برزنش پنهان و در کمین است. اوج روند احساسی این جوانان در تصمیم‌گیری به مهاجرت، ترس از پشیمانی و عدم موفقیت در تحقق اهداف است. سؤالات بسیار مهمی که در درون این افراد طرح می‌شود «اگر حالا ول کردی رفتی و همه چی جور نشد چی؟ اگه بری و دست از پا درازتر برگردی چی؟ اگه رفتی و اوضاع بدتر شد چی؟». در این میان هستند جوانانی که به این ابعاد فکر نکرده و صورت مسئله را پاک می‌کنند. با فکر نکردن به پیامدهای مهاجرت و یا کتمان واقعیت‌ها سر بر رؤیایپردازی‌های فانتزی دارند. به گونه‌ای روایتی خیالی از مهاجرت دارند که مدینه فاضله‌ای را متصورند که با پیاده شدن در فرودگاه گویی به خوشبختی محض خواهند رسید؛ اما در واقعیت به نظر می‌رسد تماماً این نیست و این جوانان در برخی موارد استراتژی کتمان معایب مقصد را انتخاب کرده و تمایلی به دیدن تمام ماجرا ندارند. این بخش از داده‌ها روایتگر این مهم است که مهاجرت و مهم‌تر از آن احساسات جوانان به مهاجرت بیش از این‌که پاسخی به مسئله‌ای اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی زندگی این اشخاص باشد، تضاد و نبردی درونی میان احساسات و تردیدهای جوانان است؛ و همین تضاد است که مهاجرت را پیچیده، مبهم و توأم با ترس و تردید نشان می‌دهد.

یافته‌های این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش‌های سانچاک^۱ و همکاران (۲۰۲۳)، موسی صبطی و سری رامالو^۲ (۲۰۲۴)، پتیت و روییتنبرگ^۳ (۲۰۱۹)، هوانگ و رن^۴ (۲۰۲۳)، میگالی و اسکپیونی^۵ (۲۰۱۹)، ویتاکر و همکاران (۲۰۲۵)، عبدمولایی و همکاران (۱۴۰۰) و طاهری دمنه و کاظمی (۱۳۹۷) هم‌راستا است.

در ادامه، شرایط زمینه‌ساز مهاجرت جوانان تهرانی، اهمیت یافتن کالاوارگی، مصرف‌گرایی و سوژه‌سازی موفقیت اقتصادی و انگیزه نمایش آن در اینستاگرام است. می‌توان بر اساس یافته‌های پژوهش به نقش تمایل‌ساز و تمایزساز مصرف‌گرایی بر انگیزه مهاجرت جوانان اشاره نمود.

همان‌گونه که بودریار در نظریه‌های حوزه مصرف به آن اشاره می‌کند در عصر مدرن آنچه واقعیت دارد، این نیست که «نیازها ثمره تولید هستند»، بلکه نظام نیازها محصول تولید است. برای انسان مصرف‌کننده و شهروند مدرن منفعت طلب، شانه خالی کردن از الزام مصرف و منفعت‌طلبی به هیچ‌وجه مطرح نیست. انسان مدرن کم‌تر و کم‌تر زندگی خود را صرف تولید در قالب کار می‌کند و بیشتر و بیشتر مشغول تولید و نوآوری مداوم در زمینه نیازهای خاص و رفاه محض خود است. انسان مدرن، باید به بسیج دائمی کلیه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های مصرفی خود اهتمام ورزد. اگر او این را فراموش کند، بلافاصله و با مهربانی به او یادآور خواهند شد که حق ندارد (مصرف‌گر) نباشد؛ یعنی باید همه چیز را امتحان کرد، زیرا انسان مصرفی همواره از این می‌ترسد که چیزی را از دست بدهد، حال این چیز می‌تواند هر نوع لذتی باشد هرگز نمی‌دانیم که آیا فلان تماس، فلان تجربه، احساسی بر خواهد انگیزخت یا نه. این دیگر میل نیست، حتی نام آن را سلیقه یا گرایش خاصی نمی‌توان گذاشت، این نوعی کنجکاوی همگانی است که محرک آن وسوسه‌ای مبهم است زیرا می‌تواند به آن اخلاق سرگرمی گفت که در آن الزام به سرگرم شدن منفعت‌طلبی و بهره‌برداری از کلیه امکانات برای تحت تأثیر واقع شدن، لذت بردن یا ارضا شدن وجود دارد (بودریار، ۱۳۹۰: ۱۱۱).

بر اساس یافته‌های پژوهش در بخش شرایط زمینه‌ای به نظر می‌رسد در بستر جامعه پسامدرن و به اصطلاح مدرنیته متأخر، تمایلات جوانان به سمت مصرف از نوع متنوع

1. Sancak

2. Mousa Sabti & Sri Ramalu

3. Pettit & Ruijtenberg

4. Huang & Ren

5. Migali & Scipioni

و طغیانگرش است. در این بین مهاجرت نیز به خودی خود به اربابه‌ای در خدمت اهداف مصرفی و شیئی نمادین بدل شده است؛ نمادی که دیگر معنای واقعی خود را از دست داده و وسیله‌ای برای نمایش تمایز یا موفقیت شده است. حال این موفقیت در واقع چقدر محقق می‌شود جای بحث و چالش‌های پژوهشی جدی دارد. یکی از آفات جامعه عصر پسامدرن، فرسایش انسان عمومی و خلق انسان نمایشی است. انسانی که دیگر بدون نمایش خود را فاخر نمی‌بیند و فرد برای تعریف خود خلع ید شده است. می‌توان از این دریچه نیز به مهاجرت نگریست که مهاجرت نیز در خدمت این بستر مدرنیته مصرف می‌شود. از این منظر مهاجرت دیگر حتی شاید پاسخ به نیاز واقعی نیست و راهی برای تمایز و نمایش من مصرف‌گرا است.

در بخش پایانی مقاله، به پیامدهای احساسات و میل جوانان به مهاجرت پرداخته می‌شود. نتایج پژوهش حکایت از تناقض‌های متعدد احساسی به این تصمیم در میان جوانان تهرانی دارد. به نظر می‌رسد در گُنه تصمیم‌گیری جوانان به مهاجرت، ترس، تردید، استرس و تشویش خانه کرده است، به نحوی که جوان با چالش‌های جدی بر رفتن یا نرفتن نموده است. اشتیاق رفتن برای تحقق فردیت امیال، هم‌زمان با ترس و شک همراه است. این کشمکش عاطفی - هیجانی، چیزی بیش از یک احساس موقت و مقطعی است؛ بلکه نشانی از یک وضعیت و فرایندی هستی‌شناسی در جوان عصر جدید است که او را در تله رفتن یا نرفتن، بودن و شدن گرفتار کرده است.

در گفتمان و روایت‌های نمونه‌های مورد پژوهش، در پاره‌ای مواقع این برداشت می‌شود که تمایل به مهاجرت تبدیل به شکنجه‌ای عاطفی - احساسی شده است؛ شکنجه‌ای بدون تازیانه یا اشکال سخت اما با نشخوارهای درونی و مستمر. این که اگر بمانی چه می‌شود و اگر بروی چه خواهد شد؟ این دوراهی یا دوگانه پیش رو وضعیتی را خلق کرده است که در آن انتخاب هر کدام، غم، ناراحتی و ترس را به همراه دارد. در اینجا است که بحث جامعه‌شناسی احساسات و عواطف در شناخت کنش‌های جوانان نقشی مهم ایفا می‌کند. بررسی عاطفی - احساسی مهاجرت در مقاله حاضر دست کم در کم‌ترین کارکرد خود نشان می‌دهد که مهاجرت و تمایل به آن در میان جوانان، تنها معنای یک حرکت از جایی به جای دیگر و نقل مکان کردن نیست؛ بلکه پارادوکسی از جنس احساس و زیستنی اجتماعی است. در اینجا جوان مورد مطالعه تبدیل به فردی تراژدیک در سناریویی از تناقض‌ها شده که در پرده نمایش زندگی مصرف‌گرا و فردمحور نمایش داده می‌شود.

از این رو، به منظور مدیریت این پارادوکس و یا اساساً کاهش میل به مهاجرت جوانان، به عنوان نمونه می‌توان چند توصیهٔ سیاستی پیشنهاد داد: شناخت صحیح عواطف و احساسات و جوانان و باور به اهمیت این موضوع؛ تقویت گفتمان تعلق، امید، همبستگی و تعهد عاطفی در میان جوانان؛ طراحی و ایجاد برنامه‌های آموزشی، علمی، سرفصل‌های دانش‌آموزی و دانشگاهی با محوریت امید اجتماعی، تعلق به هویت ملی و تقویت گفتمان انسجام و سرمایه اجتماعی؛ ایجاد برنامه‌های توانمندسازی احساسی-عاطفی جوانان و نوجوان، مقاوم‌سازی احساسی و خلق معناهای امیدبخش و هویت‌ساز؛ توجه به نیازهای عاطفی و احساسی جوانان، کاهش حس نادیده گرفته شدن و تقویت گفت‌وگوهای بین‌نسلی؛ ایجاد سیاست‌های فرهنگی جهت تقویت تفاخر و غرور ملی-احساسی از طریق برنامه‌های رسانه‌ای-فرهنگی جهت بسط تصویری مثبت، امیدبخش، زنده، آینده‌ساز و آرام‌بخش؛ نمایش احساسی-عاطفی از جوانان قهرمان بومی، ظرفیت‌های بومی افتخارآفرین، شناسایی ظرفیت‌های بی‌بدیل تعلق‌بخش ملی و حرکت به سمت اهمیت تعلق عاطفی پیدا کردن به هویت.

منابع

- بودریار، ژان (۱۳۸۹). جامعهٔ مصرفی، اسطوره‌ها و ساختارها (پیروز ایزدی، مترجم). تهران: ثالث.
- رضایی، مریم و صادقی، رسول (۱۴۰۰). سودای مهاجرت: تمایل ایرانی‌ها به مهاجرت و عوامل تعیین‌کنندهٔ آن. پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر (علمی - پژوهشی)، ۱۰(۱۸)، ۳۵-۶۲.
- شهریاری پور، رضا؛ امین بیدختی، علی اکبر؛ محمدی فر، محمدعلی، کیانی، کورش (۱۳۹۶)، تأثیر جو دانشگاه و نظام ارزشی بر گرایش دانشجویان به مهاجرت از کشور (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه سمنان)، مسائل اجتماعی ایران، ۸ (۲): ۹۹-۱۲۰.
- زارع، بیژن، سراج‌زاده، سیدحسین، حبیب‌پور گتابی، کرم و مداحی، جواد (۱۳۹۹). زیست مجردی جوانان: مسئله‌ای اجتماعی-فرهنگی (رویکردی تحلیلی مبتنی بر آرای ژان بودریار و ریچارد سینت). فصلنامهٔ مسائل اجتماعی ایران. ۱۱ (۲)، ۹۷-۱۲۳.
- طاهری دمنه، محسن و کاظمی، معصومه (۱۳۹۷). تمایل به مهاجرت در بین جوانان؛ مطالعه‌ای کیفی در تصاویر آینده. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۰(۴)، ۷۸-۵۳.
- عبدمولایی، آتیه، صفری شالی، رضا و کاظمی پور، شهلا (۱۴۰۰). مطالعه کیفی بسترها و زمینه‌های مهاجرت بازگشتی اعضای هیئت علمی در شهر تهران. مطالعات جمعیتی، ۷(۱)، ۲۱۹-۲۵۶.
- قنبری برزبان، علی (۱۳۹۳). پژوهشی در خصوص مسئله‌شناسی جوانان ایران. مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۳(۴): ۶۶۷-۶۹۶.
- گریمالدی، نیکلا (۱۳۹۹). انسان پاره‌پاره (عباس باقری، مترجم). تهران: نی.

- گلن وارد (۱۳۹۶). پست مدرنیسم (چاپ ششم). (قادر فخر رنجبری و ابوذکر کرمی، مترجمین).، تهران: ماهی.
- ملک پور افشار، رضا و همکاران (۱۴۰۱). ریشه ها و راهکارهای مسئله مهاجرت نخبگان در ایران. نشریه فرهنگ و ارتقاء سلامت، ۶(۱)، ۸۱-۸۷.
- ودادهیر، ابوعلی و اشراقی، سمیه (۱۴۰۱). گرایش به مهاجرت به خارج در جامعه پزشکی ایران: مطالعه ای کیفی. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۲۵(۲)، ۲۳-۴۲.
- قاضی نژاد، مریم و خانی اوشانی، نسرين (۱۳۹۶)، رابطه بین بازاندیشی در هویت و گرایش به مهاجرت از کشور (پژوهشی در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه های دولتی تهران)، مسائل اجتماعی ایران، ۸(۲): ۱۷۴-۱۵۱.
- Berşe, S., Karacan, E., Yeşilyurt, P. Z., & Güngörmüş, Z. (2025). Impact of hopelessness on migration intentions of nursing students: a path analysis. *BMC nursing*, 24(1), 29.
- DePoy, E. & Gitlin, L. (2005) *Introduction to Research: Understanding and Applying Multiple Strategies*. Michigan: Mosby.
- Elster, J. (2009). *Strong feelings: Emotion, addiction, and human behavior*. Mit Press.
- Frijda, N. H. (1986). *The emotions*. Cambridge University Press.
- Hochschild, A. R. (1979). Emotion work, feeling rules, and social structure. *American journal of sociology*, 85(3), 551-575.
- Hochschild, A. R. (1983). *The managed heart: Commerzialization of human feeling*. University of California Press.
- Huang, W., & Ren, J. (2023). Migration aspiration and desire of international students: Chinese international students under strain amid geopolitical tension and the COVID-19 pandemic. *Transitions: Journal of Transient Migration*, 7(1-2), 21-46.
- Huijsmans, R. (2025). The infrastructuring of young adults' mobility trajectories: a case study of highly educated migrants in platform-mediated food delivery work in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 51(6), 1508-1525.
- Jordan, L., Graham, E., Shin, H., Zhang, H., & Zhou, X. (2025). Parental mobility, temporality and migration aspirations among currently non-migrant youth in Indonesia and the Philippines. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1-23.
- Kwateng-Yeboah, J. (2025). Migratory dreams, prophecies, and intuitions: experiential religion in Ghanaian migration aspirations. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1-20.
- Kudo, M. (2025). Multinational migration and post-return identity negotiation: an intersectional study of Japanese-Pakistani Muslim youths. *Ethnic and Racial Studies*, 48(6), 1289-1306.

- Lupton, D. (1998). *The emotional self: A sociocultural exploration*. Sage.
- Méndez, L. (2020). So dissatisfied to leave? The role of perceptions, expectations and beliefs on youths' intention to migrate: evidence from a developing country. *Journal of Happiness Studies*, 21(8), 2981-3006.
- Méndez-Errico, L. (2017). So dissatisfied to leave? The role of perceptions, expectations and beliefs on youths' intention to migrate, *Serie Documentos de Trabajo*, DT 12/2017. Instituto de Economía, Facultad de Ciencias Económicas y Administración, Universidad de la República, Uruguay, (No. 17-12).
- Migali, S., & Scipioni, M. (2019). Who's about to leave? A global survey of aspirations and intentions to migrate. *International Migration*, 57(5), 181-200.
- Okyere, S. (2025). Linking young people's precarious labour, migration, and their social mobility in Ghana: attending to temporality and trajectories. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1-18.
- Otrachshenko, V., & Popova, O. (2014). Life (dis) satisfaction and the intention to migrate: Evidence from Central and Eastern Europe. *The Journal of Socio-Economics*, 48, 40-49.
- Rimé, B. (2009). Emotion elicits the social sharing of emotion: Theory and empirical review. *Emotion review*, 1(1), 60-85.
- Rosenwein, B. H. (2006). *Emotional communities in the early Middle Ages*. Cornell University Press.
- Sancak, B., Selek, S. N., & Sari, E. (2023). Depression, anxiety, stress levels and five-factor personality traits as predictors of clinical medical students' migration intention: A cross-sectional study of brain drain. *The International journal of health planning and management*, 38(4), 1015-1031.
- Turner, J. H. (2007). *Human emotions: A sociological theory*. Routledge.
- Usama, E. A., Nilles, H., Braig, J., Schmees, P., Kerkhoff, D., Kilinc, Y., ... & Lohaus, A. (2025). Longitudinal relationships between coping strategies, cultural orientations, and mental health among young refugees from the Middle East in Germany. *International Journal of Intercultural Relations*, 105, 102126.

References in Persian

- Abdolmolaei, Atieh, Safari Shali, Reza, & Kazemipour, Shahla. (2021/1400). A qualitative study of the contexts and backgrounds of return migration among faculty members in Tehran. *Population Studies*, 7(1), 219-256.
- Baudrillard, Jean. (2010/1389). *The Consumer Society: Myths and structures* (Translated by Pirooz Izadi). Tehran: Sales.
- Grimaldi, Nicola. (2020/1399). *The Fragmented Human* (Translated by Abbas Bagheri). Tehran: Ney.
- Rezaei, Maryam, & Sadeghi, Rasoul. (2021/1400). *The aspiration of migration:*

- The tendency of Iranians to emigrate and its determining factors. *Contemporary Sociological Research*, 10(18), 35–62.
- Voddahir, Abouali, & Eshraghi, Somayeh. (2022/1401). Tendency to migrate abroad in the Iranian medical community: A qualitative study. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 25(2), 23–42.
 - Ward, Glen. (2017/1396). *Postmodernism* (6th ed., Translated by Ghader Fakhr Ranjbari & Abozar Karami). Tehran: Mahi Publications.
 - Zare, Bijan, Serajzadeh, Seyyed Hossein, Habibpour Gatabi, Karam, & Maddahi, Javad. (2020/1399). Single life among youth: A socio-cultural problem (An analytical approach based on the ideas of Jean Baudrillard and Richard Sennett). *Iranian Journal of Social Issues*, 11(2), 97–123.
 - Malekpour Afshar, Reza, et al. (2022/1401). Roots and solutions of the problem of elite migration in Iran. *Culture and Health Promotion Journal*, 6(1), 81–87.
 - Taheri Damneh, Mohsen, & Kazemi, Masoumeh. (2018/1397). Tendency to emigrate among young people: A qualitative study of future images. *Interdisciplinary Studies in the Humanities Quarterly*, 10(4), 53–78.

